

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Augustės Žėkaitės
V kurso, VIII ak. komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos

Vadovė: lekt. dr. Eglė Zemlytė

Recenzentas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS	2
1. ASIMETRINIO IR HIBRIDINIO POBŪDŽIO SUSITARIMŲ DĖL JURISDIKCIJOS CHARAKTERISTIKA.....	6
1.1. Reikšmė ir struktūra	6
1.2. Teisės aktų reikalavimai asimetrinėms teisingumo išlygoms.....	11
1.3. Asimetrinių ir hibridinių susitarimų dėl jurisdikcijos sudarymo priežastys	13
2. ASIMETRINIO IR HIBRIDINIO POBŪDŽIO SUSITARIMŲ DĖL JURISDIKCIJOS KONTRAVERSIŠKUMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE	16
2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos	16
2.2. Prancūzijos Respublika.....	18
2.3. Rusijos Federacija.....	20
2.4. Anglija.....	22
2.5. Kitos Europos valstybės.....	23
2.6. Lietuvos Respublika.....	25
3. ARGUMENTAI PRIEŠ ASIMETRINIUS IR HIBRIDINIUS SUSITARIMUS DĖL JURISDIKCIJOS	29
3.1. Sutarties šalių balansas	29
3.2. Vartotojų apsauga	30
3.3. Hibridinių susitarimų ir EŽTK 6 straipsnio santykis.....	31
4. PASIŪLYMAI, KAIP TEISINGAI SUFORMULUOTI ASIMETRINES IR HIBRIDINES TEISMINGUMO IŠLYGAS.....	35
IŠVADOS	38
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	40
SANTRAUKA (lietuvių kalba)	44
SUMMARY (anglų kalba).....	45

IVADAS

Temos aktualumas. Užsienio literatūroje bei teismų praktikoje galima aptikti begalę asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimams dėl jurisdikcijos apibrėžti vartojamų sąvokų: *one-sided, one-way, unilateral, non-mutual, split, asymmetric, hybrid* ir t. t. Tačiau visos jos vienija tokias teisingumo išlygas, kurios nustato disbalansą (asimetriją) tarp sutarties šalių galimybių pasirinkti ginčo sprendimo instituciją apimties atžvilgiu. Asimetrinis susitarimas dėl jurisdikcijos vienai šaliai suteikia teisę pareikšti ieškinį bet kuriame jurisdikciją turinčiame teisme, tuo tarpu kita šalis turi galimybę ginčo sprendimą inicijuoti tik tam tikrame, sutartyje numatytame, teisme. Hibridinės išlygos yra šiek tiek platesnės, jos suteikia vienai susitarimo šaliai teisę pareikšti ieškinį tik nacionaliniame, arba tik arbitražo teisme, o kita šalis gali savo nuožiūra pasirinkti, kurioje ginčo nagrinėjimo institucijoje – teisme ar arbitraže – inicijuoti ginčo sprendimą.

Vienas svarbiausių sutarčių teisės principų – šalių autonomijos (sutarties laivės) – lyg ir turėtų nulemti, jog jei sutarties šalys, laikydamosi teisės aktų reikalavimų, laisva valia sudaro tokio pobūdžio susitarimą dėl jurisdikcijos, neturėtų kilti ir abejonių, ar šios teisingumo išlygos yra galiojančios. Tačiau tarptautiniams, Europos Sąjungos ir nacionaliniams teisės aktams nepateikiant konkretaus asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų reguliavimo, kyla diskusijos, ar tikrai šios išlygos atitinka bendruosius susitarimams dėl jurisdikcijos keliamus reikalavimus. Juk tokios teisingumo išlygos nulemia akivaizdžią sutarties šalių pozicijų, įsipareigojimų apimties disproporcija. Čia pat iškeliamas ir dilema, kuris teisės principas – sutarties laisvės ar šalių lygiateisiškumo – yra viršesnis.

Kadangi, kaip jau minėta, akivaizdžių atsakymų į šiuos klausimus, teisės aktų normos nepateikia, teismai yra ta institucija, kurio išaiškinimai bei vertinimas turėtų padėti išspręsti kylančią dilemą. Tačiau teismų praktikos analizė rodo, jog įvairių valstybių teismų vertinimai kardinaliai skiriasi, pagrindinis dėmesys suteikiamas skirtingiems aspektams, tokio paties pobūdžio susitarimai interpretuojami visiškai skirtingai. Netgi tiriant vienai teisės tradicijai priklausančių šalių praktiką (ar net konkrečios valstybės), vis vien negalima išskirti vienareikšmiško, tendencingo vertinimo, kuris padėtų suvokti asimetrinių ir hibridinių susitarimų dėl jurisdikcijos esmę bei ar atsakyti į klausimą, ar apskritai šie susitarimai atitinka teisės principų bei normų standartus.

Akivaizdu, jog esant tokiems prieštaringsiems vertinimams ir nuomonėms, kurie iki šiol nėra iki galo išspręsti, labai svarbu įvertinti, kokios teisės aktų normos aktualios asimetrinių ir hibridinių susitarimų dėl jurisdikcijos atžvilgiu, ar šie susitarimai atitinka

teisės aktų reikalavimus. Tačiau vien teisės aktų reguliavimo analizė nėra pakankama, kadangi, kaip jau minėta, praktikoje tie patys susitarimai dėl jurisdikcijos yra skirtingai interpretuojami. Būtent dėl šių priešpriešų, teismų ir teisės mokslininkų nesutarimų, kokia iš tiesų yra asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos padėtis, lemia poreikį atlikti koncentruotą tyrimą bei pateikti atitinkamą vertinimą ir išvadas, kurios apimtų platesnį tiriamų valstybių teismų nuomonių spektrą.

Darbo tikslas. Išskirti ir išanalizuoti priežastis, kodėl asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai skirtingose valstybėse vertinami dviprasmiškai ir atitinkamai nustatyti, ar toks vertinimas yra pagrįstas.

Darbo uždaviniai. Magistro darbo tikslui įgyvendinti iškeliami šie uždaviniai:

- 1) išanalizuoti ir įvertinti kaip yra apibrėžiami asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos;
- 2) išskirti pagrindinius šių susitarimų bruožus;
- 3) išnagrinėti ir įvertinti, kaip asimetrinių ir hibridinių teisingumo išlygų vertinamas atsispindi skirtingų valstybių teismų (ypatingas dėmesys bus skiriamas Prancūzijos teismų pozicijoms) praktikoje, tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktų atžvilgiu bei pateikti dviprasmiško vertinimo priežastis;
- 4) pateikti pasiūlymus, į kokius aspektus labiausiai reikia atkreipti dėmesį subjektams, norintiems į tarpusavyje sudaromą sutartį įtraukti asimetrinio ar hibridinio pobūdžio susitarimus, kad tokios teisingumo išlygos atitiktų teisės aktų reikalavimus bei būtų maksimaliai sumažina tikimybė, jog tam tikros jurisdikcijos teismas tokį susitarimą pripažins negaliojančiu ir nevykdytinu.

Darbo objektas. Baigiamojo magistro darbo objektą lemia analizuojamai temai atskleisti iškeltas tikslas ir uždaviniai. Darbo objektas – asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos keliamų iššūkių analizė, vertinant šias teisingumo išlygas tarptautinės ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) ir nacionalinių teismų praktikos kontekste.

Atitinkamai magistro darbą sudaro dvi esminės struktūrinės dalys. Vienoje iš jų skiriamas dėmesys analizei, kaip suprantami arbitražiniai bei hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos, kuo pasireiškia jų išskirtinumas, ar jie atitinka ES ir tarptautinės teisės aktų susitarimams dėl jurisdikcijos keliamus reikalavimus. Taip pat nurodomos priežastys, kokios naudos siekia šalys į sutartis įtraukdamos tokias netradicines teisingumo išlygas.

Vis dėlto daugiausiai dėmesio bus skiriama asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos taikymo ir aiškinimo teismų praktikoje problematikos analizei. Šioje dalyje taip pat išskiriamos pagrindinės priežastys, galinčios lemti neigiamą asimetrinių ir hibridinių susitarimų vertinimą bei kokių priemonių gali imtis sutarties šalys, jog išvestų šių teisingumu išlygų pripažinimo negaliojančiomis ir nevykdytinomis.

Pažymėtina, jog darbe pagrindinis dėmesys skiriamas tarp verslo subjektų sudaromiems hibridiniams ir asimetriniams susitarimams dėl jurisdikcijos. Atvejai, kai viena iš sutarties iš šalių ar abi šalys yra fiziniai asmenys, neveikiantys komerciniais tikslais, yra nagrinėjami pateikiant tik bendruosius bruožus ir be išsamesnio jų vertinimo ar praktinių pasiūlymų pateikimo.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe iškelti klausimai analizuojami pasitelkiant žemiau nurodytus metodus:

- 1) Taikant lyginamąjį metodą analizuojama, kaip skiriasi požiūris į hibridinio ir asimetrinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos įvairiose bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalyse ir jų teismų praktikoje.
- 2) Pasitelkus teleologinį tyrimo metodą analizuojamas tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų reguliavimas bei susitarimams dėl jurisdikcijos keliamų reikalavimų interpretacija bei išaiškinimai.
- 3) Loginis metodas vyrauja paskutinėse darbo dalyse, kuriose magistro baigiamojo darbo autorė formuoja savo poziciją apie valstybių teismų praktikoje atsispindintį asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos vertinimą ir pateikia pasiūlymus, į kokius esminius aspektus rekomenduojami atsižvelgti subjektams, norintiems šias teisingumo išlygas įtraukti į savo sutartis.

Darbo originalumas. Lietuvoje apgintų bakalauro ar magistro darbų, kurių pagrindiniu objektu būtų būtent asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos, nėra, taigi šis baigiamasis darbas yra pirmasis, kuriame koncentruotai analizuojamas šių susitarimų dėl jurisdikcijos išskirtinumas ir patrauklumas, jiems keliami teisės aktų reikalavimai, kaip šie susitarimai yra vertinami įvairių valstybių teismų praktikoje bei į ką rekomenduojama atsižvelgti formuluojant asimetrines ir hibridines teisingumo išlygas.

Šaltiniai. Kadangi nacionaliniai teisės aktai nenumato asimetrinio hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos reguliavimo, magistro darbo objektui išnagrinėti bei išsikeltam tikslui pasiekti daugiausiai dėmesio skiriama 1950 m. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvųjų apsaugos konvencijoje, 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamente

(EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo bei 2007 m. spalio 30 d. Konvencijoje Nr. 339/3 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo numatytus reikalavimus, keliamus susitarimams dėl jurisdikcijos bei tinkamam teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimui. Kadangi vienas iš pagrindinių darbo uždavinių yra atskleisti, kuo pasireiškia asimetrinių ir hibridinių teismingumo išlygų kontraversiškumas, bene svarbiausias šio darbo šaltinis – įvairių valstybių teismų praktika. Ypatingas dėmesys skiriamas Prancūzijos Kasacinio teismo praktikai, nes ji sulaukia bene didžiausio tarptautinio susidomėjimo, užsienio teisės mokslininkų ir praktikų vertinimo, kritikos bei analizės, taigi šios valstybės teismų sprendimai daro didelę įtaką ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos, tarptautiniu lygiu.

1. ASIMETRINIO IR HIBRIDINIO POBŪDŽIO SUSITARIMŲ DĖL JURISDIKCIJOS CHARAKTERISTIKA

Tam, kad būtų tinkamai atskleistos nagrinėjamos temos kontraversiško priedarstys, pirmiausia svarbu koncentruotai išanalizuoti asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos prigimtinę, esminius bruožus, išskirtinumą bei kokiais atvejais nusprendžiama šiuos susitarimus įtraukti į sutartis.

1.1. Reikšmė ir struktūra

Asimetrinė arba vienpusė teisingumo išlyga yra toks susitarimas dėl teisingumo, pagal kurį vienos šalies pasirinkimas, kur inicijuoti iš sutarties kilusio ginčo sprendimą gerokai apribotas – ji gali bylą iškelti tik konkrečiai nurodytame teisme, tuo tarpu kita šalis ir kituose teismuose¹. Kitaip tariant, šiuo atveju sutartinis teisingumas yra išimtinis tik vienos iš šalių atžvilgiu, kitai šaliai paliekant galimybę pasirinkti, į kurį teismą kreiptis su ieškiniu². Taigi toje pačioje sutartyje aptinkamos skirtingos nuostatos dėl jurisdikcijos priklausomai nuo to, kuri iš šalių inicijuoja ginčo sprendimo procesą³. Teoriškai asimetrinė išlyga sutartyje gali reikšti bet kokią sąlygą, kuria nustatoma nelygi sutarties šalių pareigų pusiausvyra. Vis dėlto, kai kalbama apie asimetrinius susitarimus, dažniausiai tai yra vienos šalies pareigos iškelti ieškinį tik konkrečioje jurisdikcijoje, tuo tarpu kitai šaliai suteikiant platesnes ginčo sprendimo vietos pasirinkimo galimybes kombinacija⁴.

Dažniausiai asimetrinės išlygos sutartyse yra formuluojamos pirmiausiai nurodant, kokios šalies teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti tarp šalių kilusius ginčus ir papildomai nustatant, jog viena iš šalių vis dėlto turi teisę pareikšti ieškinį ir kitų jurisdikcijų teismuose. Remiantis Paskolų Rinkos Asociacijos⁵ (ang. *Loan Market Association*) pateiktu standartiniu pavyzdžiu, asimetrinė išlyga sutartyje galėtų būti įtvirtinta taip:

¹ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 323.

² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Snoras“ v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“, Nr. 2-18-178/2018, para. 47.

³ MERRETT, L. The Future of Asymmetric Jurisdiction Agreements. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Volume 67, Issue 1, p. 40.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Tai 1996 m. gruodžio mėn. Londone, Jungtinėje Karalystėje įkurta institucija, vienijanti Londono sindikuotų bankų paslaugų teikimo rinkoje veikiančius bankus bei teikianči įvairias rekomendacijas ir gaires sindikuotų paskolų sandorių sudarymo klausimais.

- 1) Anglijos teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti bet kokius tarp Šalių pagal šią Sutartį kilusius ginčus (įskaitant ir ginčus, susijusius su šios Sutarties galiojimu ar nutraukimu, arba bet kokia nesutartine prievole, atsirandančia ar susijusia su šia Sutartimi).
- 2) Šalys sutinka, jog Anglijos teismai yra tinkamiausi ginčų sprendimui ir nei viena iš Šalių tam neprieštaraus.
- 3) Ši nuostata parengta Kreditoriaus naudai, todėl Kreditorius turi teisę inicijuoti ginčo sprendimą bet kuriame kitame teisme ar teismuose, turinčiuose jurisdikciją spręsti tarp Šalių kilusį ginčą. Kreditorius, laikydamasis teisės aktuose numatytų ribojimų, turi teisę inicijuoti bylos sprendimo procesą keliose jurisdikcijose⁶.

Iš pateikto pavyzdžio matyti, jog asimetrinė išlyga susideda iš dviejų elementų: pozityviojo ir negatyviojo⁷. Pozityvusis nustato, jog tam tikras konkretus teismas ar teismai turi jurisdikciją spręsti tarp šalių kilusius ginčus, pavyzdžiui, Anglijos teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti bet kokius tarp Šalių kilusius ginčus⁸. Negatyvusis efektas pasireiškia tuo, jog apribojama vienos iš šalių teisė pareikšti ieškinį tam tikrose jurisdikcijose, tuo tarpu kitai šaliai suteikiant teisę ginčo sprendimą inicijuoti bet kurios jurisdikcijos teismuose, pavyzdžiui, ši nuostata parengta Kreditoriaus naudai, todėl Kreditorius turi teisę inicijuoti ginčo sprendimą bet kuriame, jurisdikciją turinčiame, teisme⁹. Tuo pačiu asimetrinė išlyga kartu yra nustatanti ir išimtinę jurisdikciją ta apimtimi, kuria skolininkas įsipareigoja ieškinį kreditoriui pareikšti Anglijos teismuose, ir neišimtinę, kadangi kreditorius gali inicijuoti ginčo sprendimą tiek Anglijos, tiek kitame teisme, turinčiame jurisdikciją¹⁰ (čia pasireiškia vienas iš asimetrinės išlygos išskirtinumų, kadangi vienos šalies atžvilgiu nustatomas išimtinis teisingumas, o kitos – ne).

Asimetrinės išlygos formuluojamos įvairiai, tačiau galima įvardinti bendrus būtinus bruožus tinkamai šios sąlygos konstrukcijai nagrinėjant kreditoriaus ir skolininko sutartinius santykius. Griežčiausia ir labiausiai skolininką suvaržanti asimetrinės teisingumo išlygos formuluotė galėtų susidėti iš punktų, numatančių, jog 1) skolininkas sutinka, jog tarp šalių kilę ginčai bus sprendžiami bet kurios jurisdikcijos, kurią pasirenka kreditorius, teismuose (pozityvusis elementas), 2) skolininkas įsipareigoja pareikšti ieškinį

⁶ *Ibidem.*, p. 41.

⁷ *Ibidem.*, p. 41-42.

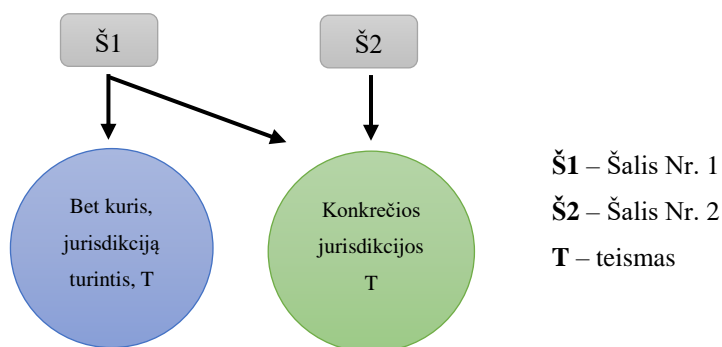
⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ PETCH, T. The Treatment of Asymmetric Jurisdiction Clauses in Financial Contracts in France and England. *UCL Journal of Law and Jurisprudence*, 2016, Vol 5, No 2, p. 314.

tik Anglijos teismuose (negatyvusis elementas) ir 3) kreditoriui nėra numatomi jokie įsipareigojimai ar apribojimai dėl jurisdikcijos pasirinkimo, t. y. jam suteikiama teisė inicijuoti ginčo sprendimą bet kurios valstybės teisme¹¹. Vis dėlto tokia kraštinė asimetrinės išlygos formuluotė sulauktų neigiamo vertinimo ir, tikėtina, būtų pripažinta negaliojančia dėl vėliau darbe pristatomų teisės aktų reikalavimų.

Kaip taisyklinga asimetrinė išlyga atsispindi praktikoje, puikiai iliustruoja ir vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje ginčijamos paskolos ir įkeitimo sutartys tarp dviejų verslo subjektų: AB banko „Snoras“ (toliau – **Ieškovas**) ir „East-West United Bank S.A.“ (toliau – **Atsakovas**). Paskolos sutarties 25.1 punktą numatė, jog „Liuksemburgo Didžiosios Kunigaikštystės teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti visus ginčus, kylančius iš šios sutarties ar su ja susijusių¹²“. Tos pačios sutarties 25.3. punkte įtvirtinta: „Šis 25 straipsnis yra tik Banko naudai. Todėl šio straipsnio nuostatos nedraudžia bankui pradėti su Ginču susijusį procesą bet kurios kitos jurisdikcijos teismuose¹³“. Toje pačioje byloje buvo ginčijama ir tarp bankų sudaryta įkeitimo sutartis, kurios 7 punktu buvo nustatyta, jog „Šiai Įkeitimo sutarčiai taikomi Liuksemburgo įstatymai. Liuksemburgo miesto <...> teismai turi jurisdikciją spręsti ginčus, kylančius pagal šią Įkeitimo sutartį ar dėl jos. Ši nuostata parengta Banko [t. y. Atsakovo], kuris gali nuspręsti iškelti bylą Įkaito davėjui [t. y. Ieškovui] jurisdikcijoje pagal jo juridinį adresą arba bet kuriame teisme, kuris sutiktų su jurisdikcija, naudai¹⁴. Šiuo atveju viena iš sutarties šalių – Atsakovas – turi akivaizdų pranašumą ir pasirinkimo laisvę, tuo tarpu Ieškovui nustatytas išimtinis teisingumas, t. y. ginčo sprendimą inicijuoti tik konkrečios valstybės (Liuksemburgo) teisme. Tokią nevienodą šalių galimybę pasirinkti ginčo teisingumą, iliustruoja schema, pavaizduota 1 paveiksle:

1 paveikslas. Asimetrinis (vienpusis) susitarimas dėl jurisdikcijos

¹¹ MERRETT, L. The Future of Asymmetric Jurisdiction Agreements. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Volume 67, Issue 1, p. 42.

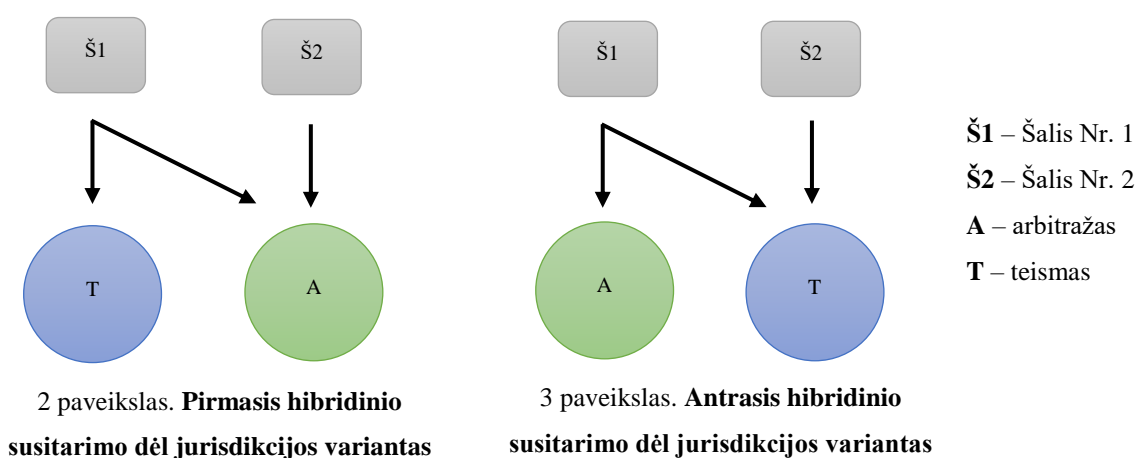
¹² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Snoras“ v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“, Nr. 2-18-178/2018.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

Hibridiniai susitarimai, kaip ir asimetriniai, taip pat pasižymi nevienoda sutarties šalių padėtimi ir teisių bei pareigų disbalansu. Tik šiuo atveju ginčams tarp šalių spręsti gali būti pasitelkiami ne tik nacionaliniai teismai, bet ir arbitražo teismas.

Hibridiniai susitarimai gali būti formuluojami dviem būdais. Pirmuoju, viena iš šalių (vėlgi dažniausiai tai kreditorius (bankas)) turi teisę inicijuoti ginčo sprendimą arba bylinėjimosi teisme, arba arbitražo būdu, o kita šalis (skolininkas) turi teisę pareikšti ieškinį tik arbitražo teisme (2 paveikslas). Galima ir dar viena hibridinio susitarimo versija – kreditorius taip pat turi teisę pasirinkti tarp valstybės teismo ir arbitražo, o skolininkas ginčo sprendimą gali inicijuoti tik nacionaliniame teisme (3 paveikslas).

2 paveikslo schemoje pavaizduotas hibridinio susitarimo variantas sutartyje galėtų atspindėti taip: „Kiekvienas ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, kylantis iš šios sutarties ar susijęs su šia sutartimi, jos pažeidimu, nutraukimu ar galiojimu, galutinai sprendžiamas arbitražu Vilniaus komerciniame arbitraže pagal šio teismo reglamentą¹⁵. Tačiau tai neapriboja kreditoriaus teisės dėl ginčo sprendimo kreiptis į jurisdikciją turintį teismą“. Šiuo atveju arbitražo teismas numatomas kaip pagrindinis ginčo sprendimo būdas, kurio privalo laikytis viena iš šalių (skolininkas), tuo tarpu kitai šaliai (kreditoriui) suteikiama papildoma galimybė inicijuoti ginčo sprendimą ir nacionaliniame teisme.

Antruoju atveju (3 paveikslas) viena šalis turi teisę pareikšti ieškinį tik nacionaliniame teisme, o kita ginčo sprendimo procedūras gali pradėti ir kreipdamasi į arbitražo teismą, pavyzdžiui, „Anglijos teismai turi jurisdikciją spręsti visus iš šios Sutarties kylančius ar su ja susijusius ginčus, tačiau Bankas turi teisę inicijuoti ginčo sprendimą kreipdamasis ir į arbitražo teismą“. Esant tokiam hibridiniam susitarimui, tuo

¹⁵ Lietuvos arbitražo teismas. *Rekomenduojamos arbitražo išlygos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <<https://arbitrazoteismas.lt/lt/arbitrazas/rekomenduojamos-arbitrazo-islygos/>>.

atveju jei ginčo sprendimą inicijuoja šalis, kuriai suteikiamos platesnės galimybės pasirinkti ginčą nagrinėšančią instituciją, kita šalis turi paklusti ir atitinkamai ginčas bus sprendžiamas pagal pirmosios šalies pasirinkimą teisme arba arbitraže. Tačiau tuo atveju, jei skolininkas bus pirmasis, pareiškęs ieškinį, iš tolimesnėse darbo dalyse pristatomos teismų praktikos matyti, jog galimi atvejai, kai kreditorius netgi siekia perkelti ginčo nagrinėjimą į arbitražo teismą.

Galimi ir atvejai, kai vienai ir šalių suteikia teisė kreiptis į teismą ar į arbitražo teismą tik dėl tam tikrų ginčų, pavyzdžiui, „Šis arbitražinis susitarimas netaikomas tuo atveju, jei Kreditorius, pareikšdamas ieškinį, siekia prisiteisti Skolininko negražintas sumas“. Tokią išlygą galime pavadinti daliniu hibridiniu susitarimu, kai prie arbitražinio susitarimo (kaip pagrindinių taisyklių, numatančių, jog visi šalių ginčai, nepriklausomai nuo to, kuri iš šalių inicijuoja ginčo sprendimą, bus sprendžiami arbitražo teisme) prijungiama išimtis, jog tam tikro pobūdžio ginčai gali būti sprendžiami ir nacionaliniame teisme.

Kreditorius sutarties šalis hibridiniu susitarimu gali pasinaudoti dviem būdais: tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesioginis būdas pasireiškia, kai kreditorius paprasčiausiai pati kreipiasi į atitinkamą arbitražo teismą dėl ginčo sprendimo iniciavimo¹⁶. Tuomet arbitražo teismas, laikydamasis kompetencijos kompetencijos doktrinos įvertina, ar iš tiesų hibridinis susitarimas atitinkam arbitražinei išlygai keliamus teisės aktų reikalavimus ir atitinkamai imasi nagrinėti ginčą arba atsisako tai daryti, nes neturi kompetencijos¹⁷. Hibridinis susitarimas gali būti įgyvendintas ir netiesiogiai, kai skolininkas, nesilaikydamas hibridiniame susitarime jai numatytos teisės ginčo sprendimą inicijuoti tik arbitražo teisme, vis tiek kreipiasi į nacionalinį teismą, ir tokiu atveju kreditorius prašo teismo nukreipti ginčo nagrinėjimą į arbitražą pagal 1958 m. Niujorko Konvencijos „Dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo“ (toliau – **Niujorko Konvencija**) II straipsnio 3 dalį¹⁸. Tačiau kaip bus analizuojama tolimesnėse dalyse, teismai, ypač Anglijos, vertina, jog hibridiniai susitarimai gali būti laikomi tinkamai suformuluotais ir galiojančiais tik tuo atveju, kai jie įgyvendinami tiesiogiai, nes kitu atveju, kai kreditorius, net ir skolininkui iniciavus ginčo sprendimą, vis tiek galėtų nulemti ginčo sprendimo būdą pagal savo poreikį, būtų visiškai paneigta skolininko teisė į tinkamą procesą¹⁹.

¹⁶ ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 79.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*. p. 80.

Akivaizdu, jog tiek asimetrinio, tiek hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos diktuoja tendenciją, jog šalių teisių ir pareigų apimties disbalansas yra kertinis šių teisingumo išlygų skiriamasis požymis.

1.2. Teisės aktų reikalavimai asimetrinėms teisingumo išlygoms

2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Reglamentas Briuselis I bis**) 25 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog jeigu šalys, neatsižvelgiant į jų nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą, yra susitarusios, kad valstybės narės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius iš konkrečių teisinių santykių, tas teismas (teismai) turi jurisdikciją, išskyrus atvejus, kai pagal tos valstybės narės teisę susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu. Tokia jurisdikcija yra išimtinė, jeigu šalys nesusitarė kitaip. Pagal Reglamento Briuselis I bis 31 straipsnio 2 dalį, kai krepiamasi į valstybės narės teismą, kuriam pagal 25 straipsnyje nurodytą susitarimą suteikiama išimtinė jurisdikcija, bet kuris kitos valstybės narės teismas sustabdo bylos nagrinėjimą, kol teismas, į kurį kreiptasi remiantis susitarimu, paskelbia, kad jis neturi jurisdikcijos pagal susitarimą (ši nuostata patvirtina neigiamą išimtinės jurisdikcijos poveikį).

Reglamentas Briuselis I bis, įsigalioję 2015 m. sausio 10 d., pakeitė 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Reglamentas Briuselis I**), įsigaliojusį nuo 2002 m. kovo 1 d. Reglamento Briuselis I bis 25 straipsnis buvo suformuluotas panašiai kaip ir Reglamento Briuselis I 23 straipsnis. Vienintelis skirtumas – Reglamento Briuselis I 23 straipsnyje buvo numatyta, jog vienos iš sutarties šalių gyvenamoji vieta (buveinė) yra ES valstybėje narėje. Taigi Reglamento Briuselis I 23 straipsnio 3 dalis numatė, jog tuo atveju, kai susitarimą dėl jurisdikcijos sudaro šalys, kurių nė vienos nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė) nėra ES valstybėje narėje, kitų ES valstybių narių teismai minėtų šalių ginčams neturi jurisdikcijos, išskyrus tuos atvejus, kai pasirinktas teismas arba teismai jurisdikcijos atsisakė.

Kitas svarbus teisės aktas – 2007 m. spalio 30 d. Konvencija 339/3 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Lugano konvencija**). Lugano konvencijos 23 straipsnyje numatyta lygiai tokia nuostata kaip Reglamento Briuselis I 23 straipsnyje: bent vienos iš šalių nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė) turi būti Lugano konvencijos privalančioje laikytis valstybėje (Reglamentas

Briuselis I nustatė, jog bent vienos iš šalių gyvenamoji vieta (buveinė) turi būti valstybėje narėje).

Detaliau išnagrinėkime, ar asimetrinis susitarimas dėl jurisdikcijos atitinka visus Reglamento Briuselis I bis 25 straipsnio 1 dalyje keliamus reikalavimus. Šią Reglamento Briuselio I bis normą būtų galima išskaidyti taip:

- I. šalys,
- II. nepriklausomai nuo šalių gyvenamosios (buveinės) vietos,
- III. yra susitarusios,
- IV. kad valstybės narės teismas ar teismai
- V. turi jurisdikciją
- VI. spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius ar galinčius kilti
- VII. iš konkrečių teisinių santykių,
- VIII. tas teismas (tie teismai) turi jurisdikciją,
- IX. išskyrus atvejus, kai pagal tos valstybės narės teisė susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu.

I ir II punktai iš tiesų bus įgyvendinti, nes asimetrinė išlyga taikoma tik sutarties šalims, kurių buveinė nebūtinai turi būti ES valstybėje narėje. III reikalavimas taip pat nekelia didesnių klausimų, išskyrus tuos atvejus, jei viena iš šalių ginčytų susitarimą dėl jurisdikcijos pavyzdžiui, jog susitarimas dėl jurisdikcijos buvo sudarytas pasitelkiant apgaulę, prievartą²⁰.

Šiuo atveju itin svarbus IV ir V punktų santykis. Vienai iš šalių (skolininkui) numatyta išimtinė jurisdikcija pareikšti ieškinį tik vienos konkrečios valstybės teisme, o kita šalis turi teisę inicijuoti ginčo nagrinėjimą ir kituose jurisdikciją turinčiuose teismuose (neišimtinis teisingumas). Vis dėlto pagrindinis saugiklis pasireiškia tuo, jog tai negali būti bet kokios valstybės teismas ar teismai – kreditorius gali kreiptis tik į tokį teismą, kuris turi jurisdikciją spręsti tarp šalių kilusį ginčą. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tuo atveju, jei ieškinys pareiškiamas ES valstybės narės teisme, ar šis teismas turi jurisdikciją spręsti ginčą, bus sprendžiama pagal Reglamento Briuselis I bis reikalavimus, tačiau jei ieškinys pareikštas Šveicarijoje, Norvegijoje ar Islandijoje, bus taikomos Lugano konvencijos taisyklės dėl jurisdikcijos. Galimas ir trečias scenarijus, jei ieškovas inicijuoja ginčo sprendimą ne ES valstybėje narėje ar Lugano konvencijos privalančioje laikytis

²⁰ PETCH, T. The Treatment of Asymmetric Jurisdiction Clauses in Financial Contracts in France and England. *UCL Journal of Law and Jurisprudence*, 2016, Vol 5, No 2, p. 315.

valstybėje, o, pavyzdžiui, Kanadoje ar bet kurioje į Reglamento Briuselis I ir Lugano konvencijos reguliavimą nepatenkančioje valstybėje. Šiuo atveju reikėtų žiūrėti, kokią reguliavimą dėl jurisdikcijos pateikia būtent tos šalies tarptautinės privatinės teisės taisyklės²¹.

Dar viena iš sąlygų, kurią privalo atitikti susitarimas dėl jurisdikcijos – turi būti numatyti konkretūs teisiniai santykiai, iš kurių kilę ginčai ir bus nagrinėjama tam tikroje jurisdikcijoje (VI ir VII punktai). Šis reikalavimas taip pat nekelia didesnių nesutarimų, nes, pavyzdžiui, jei sudaryta paskolos sutartis, tai ir asimetrinė išlyga bus taikoma tik iš paskolos teisinių santykių tarp kreditoriaus ir skolininko kilusiems ginčams (nebent sutartyje būtų konkrečiai numatyti ir kiti atvejai, kokių dar ginčų sprendimą apima asimetrinis susitarimas dėl jurisdikcijos²²).

Galiausiai, pasirinktas teismas turės jurisdikciją spręsti šalių ginčą tuo atveju, jei tos valstybės teisė nenumato, jog asimetrinis susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu (IX punktas²³). Tolimesnėse darbo dalyse būtent ir bus aptariami tie atvejai, kai tam tikrų valstybių teismai nenori pripažinti asimetrinio susitarimo dėl jurisdikcijos galiojimo.

1.3. Asimetrinių ir hibridinių susitarimų dėl jurisdikcijos sudarymo priežastys

Asimetriniai ir hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos dažniausiai aptinkami finansiniuose sandoriuose, pavyzdžiui, paskolos sutartyse, kai kreditorius siekia turėti maksimalias galimybes ginčo sprendimo teisme ar arbitraže keliu atgauti skolininko negrąžintas sumas²⁴. Tokie susitarimai taip pat plačiai naudojami tarptautinėse finansų rinkose, kai viena iš sutarties šalių yra finansų institucija, dažniausiai tai vėlgi – bankas²⁵. Asimetrinės ir hibridinės išlygos aptinkamos ir obligacijų sandoriuose, apsikeitimo vertybiniais popieriais sandoriuose, užtikrintų paskolų sutartyse.

Pagrindinė priežastis, kodėl šalys nusprendžia į sutartis įtraukti asimetrinę ar hibridinę teisingumo išlygą, yra susijusi su kreditoriaus siekiu turėti maksimalias galimybes iškelti bylą skolininko buveinės jurisdikcijoje arba tos šalies teisme, kurioje yra

²¹ *Ibidem.*, p. 315-316.

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 323.

²⁵ MERRETT, L. The Future of Asymmetric Jurisdiction Agreements. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Volume 67, Issue 1, p. 40.

skolininko turto ir tuo pačiu užtikrinti, kad kita sutarties šalis galės bankui pareikšti ieškinį tik vienos jurisdikcijos teisme. Dažniausiai tai yra valstybė, kurioje yra įsisteigęs bankas, ar banko filialo vieta. Tačiau tuo atveju, jei ginčo sprendimą inicijuoja pats bankas, jis siekia maksimalaus lankstumo pareikšti ieškinį tos valstybės teisme, kurioje yra skolininko turto (dažniausiai tai skolininko buveinės ar gyvenamoji vieta), nes bankas siekia apsaugoti nuo atvejų, kai skolininkas, norėdamas išvengti savo turto praradimo (išieškojimo), turtą perkelia į kitą valstybę²⁶. Be to, asimetrinių ar hibridinių susitarimų įtraukimas į sutartį gerokai sumažina riziką, jog skolininko prievolės, įsipareigojimai nebus įvykdyti, taigi palengvinamas bankų pasirengimas teikti finansavimą bei sumažinamos tokio finansavimo skolininkams išlaidos. Galiausiai, esant asimetrinei ar hibridinei išlygai, kreditorius gali jaustis saugiai žinodamas, kad ieškinys jam gali būti iškeltas tik paties kreditoriaus pasirinktoje jurisdikcijoje²⁷. Taigi banko pagrindinis tikslas – pareikšti ieškinį skolininkui tos jurisdikcijos teisme, kur iš tiesų yra jo turtas ir teismui priėmus bankui palankų sprendimą jo vykdymo ir turto išieškojimo procedūros įgyvendinimas nebus apsunkintas.

Didesnių problemų dėl teismo sprendimo vykdymo neturėtų kilti, kai skolininko turtas yra ES valstybėse narėse ar Lugano konvencijos sutarties šalyse, tačiau tuo atveju, jei skolininkas savo turtą perkeltų į trečiąją valstybę, kuri nėra nei ES valstybė narė, nei privalo laikytis Lugano konvencijos, kreditoriaus padėtis būtų gerokai apsunkinta. Taigi poreikis vengti tokių situacijų, kai skolininkas savo turtą perkelia į kitą jurisdikciją, nei yra numatyta asimetrinėje ar hibridinėje išlygoje, yra pagrindinė priežastis šių susitarimų dėl jurisdikcijos sudarymui. Be to, būtent dėl šios priežasties, asimetrinės ir hibridinės išlygos taip pat dažnai leidžia inicijuoti ne vieną iš to paties ginčo kilusį bylos nagrinėjimo procesą, t. y. jeigu vieno teismo sprendimas, priimtas skolininko nenaudai, nebus vykdomas prieš skolininką, kai šio turtas yra kitoje jurisdikcijoje, nei sprendimą priėmęs teismas, bankas vis tiek galės apsaugoti savo interesus inicijuodamas dar vieną teismo procesą jau kitos valstybės jurisdikcijos teisme, kur yra skolininko turto²⁸.

Nors šalių autonomijos principas yra itin svarbus sutarčių teisėje, vis dėlto praktikoje yra numatyta saugiklių, kad asimetrinėmis išlygomis skolininko padėtis nebūtų neproporcingai blogesnė. Pavyzdžiui, tuo atveju, jei visas skolininko turtas yra jo buveinės vietoje, kreditorius neturės jokio teisinio suinteresuotumo ir pagrindo inicijuoti bylos nagrinėjimą kitame, nei kreditoriaus turto buveinės jurisdikcijos, teisme. Be to, kaip tai

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

numatyta Reglamente Briuselis I bis, teismas, kuriame kreditorius siekia inicijuoti ginčo nagrinėjimą, pagal savo tarptautinės privatinės teisės taisykles, privalo turėti jurisdikciją spręsti tarp šalių kilusį ginčą²⁹. Taigi jei pačios sutarties šalys ar tarp jų kilęs ginčas nėra niekaip susijęs su kreditoriaus pasirinkta jurisdikcija, tikėtina, jog ir tos valstybės teismas neturės jurisdikciją nagrinėti šį ginčą.

²⁹ *Ibidem.*, p. 333.

2. ASIMETRINIO IR HIBRIDINIO POBŪDŽIO SUSITARIMŲ DĖL JURISDIKCIJOS KONTRAVERSIŠKUMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Pirmoje darbo dalyje pateikta aktualių ES teisės aktų normų analizė leidžia daryti pagrįstą išvadą, jog formaliai asimetrinio ir hibridinio pobūdžio teisingumo išlygos iš tiesų atitinka teisės aktų reikalavimus, keliamus susitarimams dėl jurisdikcijos. Vis dėlto įvairių valstybių teismų praktika prieštaringa – kai tam tikrų šalių teismai gana liberaliai vertina šias išlygas ir nesudaro trukdžių subjektams jas įgyvendinti, kitos valstybės griežtai konstatuoja tokius susitarimus (ypač hibridinius) negaliojančiais. Būtent dėl to svarbu atlikti išsamią tam tikrų valstybių teismų praktikos analizę ir išskirti, kokiais argumentais remdamiesi teismai nusprendžia pripažinti asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos negaliojančiais.

2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Nors šiame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas būtent Europos valstybių teismų praktikai, šiose valstybėse diskutuoti dėl asimetrinių ir hibridinių susitarimų pradėta santykinai neseniai, tačiau Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – **JAV**) tokios teisingumo išlygos buvo aptariamose jau daugiau nei prieš pusę amžiaus³⁰, todėl tam, kad būtų galima geriau įsigilinti į problematiką, svarbu įvertinti ir JAV dėl šių išlygų kilusius debatus ir nesutarimus.

Bendrosios teisės tradicijos šalyse šalių įsipareigojimų abipusiškumo reikalavimas (angl. *mutuality of obligation*) sutartyse jau nuo seno buvo laikomas vienas iš svarbiausių sutarčių teisės principu³¹. Todėl nenuostabu, jog ankstesnėje JAV teismų praktikoje hibridiniai ir asimetriniai susitarimai buvo kritikuojami dėl būtent šio įsipareigojimų abipusiškumo nebuvimo ir neproporcingo disbalanso tarp sutarties šalių³². Ir iš tiesų juk šiuose susitarimuose akivaizdus vienpusiškumo požymis, kai tik viena iš sutarties šalių turi galimybę rinktis tarp ginčo iniciavimo nacionaliniame ar arbitražo teisme, arba rinktis iš gausaus jurisdikciją turinčių teismų sąrašo.

Vėlesnėje teismų praktikoje vis dėlto buvo naujai pažvelgta į hibridinio ir asimetrinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos bei įvertinta, jog įsipareigojimų

³⁰ ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 81.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

abipusiškumo reikalavimas, kaip būtina sąlyga, neturėtų būti taikomas tokiomis teisingumo išlygomis³³. Vis dėlto tai nereiškia, jog JAV teisėje nebuvo išskirta atvejų, ribojančių tokių susitarimų dėl jurisdikcijos sudarymą ir galiojimą. JAV teismai, ypač Kalifornijos valstijos, taiko griežtesnę hibridinių ir asimetrinių išlygų patikrinimo testą, kai jie sudaromi vartojimo ar darbo sutartyse³⁴. Pagrindinis tokio testo metu keliamas klausimas – ar konkretus susitarimas dėl jurisdikcijos nepatenka į nesąžiningumo doktrinos³⁵ (angl. *unconscionability*) apimtį? Dar vienas iš vertinamų aspektų buvo tai, jog tam, kad būtų galima sudaryti hibridinio ir asimetrinio pobūdžio susitarimus, pačioje sutartyje turi atsispindėti tokio pasirinkimo komercinės priežastys, t. y. jog sutartis tam tikra apimtimi turi būti susijusi su verslo klausimais.

Tokie reikalavimai susilaukia itin kritiško tam tikrų mokslininkų, pavyzdžiui Christopher R. Drahozal vertinimo, kuris teigia, jog būtent tokia argumentacija vėl grąžina į tuos laikus, kai bet kokia sutarties šalių pareigų asimetrija buvo negalima, nors sutarčių teisėje didesnis ar mažesnis disbalansas tarp šalių dėl vieno ar kitų aspektų yra vis tiek neišvengiamas ir natūralus padarinys, kurį mėginant dirbtinai minimizuoti ar visiškai panaikinti sukeliama tik dar daugiau neigiamų padarinių nei išlošiama naudos³⁶. C. R. Drahozal mintys kardinaliai skiriasi nuo kito arbitražo mokslininko Hans Smit, kuris teigė, jog asimetriniai ir hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos iš esmės yra akivaizdžiai nesąžiningi (angl. *patently unfair*) ir turėtų būti laikomi negaliojančiais bet kokiomis aplinkybėmis³⁷. Hans Smit netgi buvo pareiškęs, jog arbitražo institucijos savo taisyklėse turėtų tiesiogiai nurodyti, jog hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos yra draudžiami ir tuo atveju, jei šalys vis tiek juos įtraukia į sutartis, tokie susitarimai bus konvertuojami į arbitražinę susitarimą taip panaikinant sutarties šalių galimybę pasirinkti nacionalinį teismą kaip ginčą nagrinėsiančią instituciją³⁸.

Vis dėlto šiuo metu JAV teismai nesilaiko tokios griežtos kaip Hans Smit pozicijos ir pagal bendrą taisyklę tinkamai suformuluotos hibridinės bei asimetrinės išlygos yra pripažįstamos bei galiojančios³⁹.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Tai bendrosios teisės tradicijos šalių sutarčių teisėje aptinkama doktrina, pagal kurią sutarties sąlygos, kurios yra itin neteisingos ar suteikiančios neproporcingą pranašumą tik vienai iš sutarties šalių, yra laikomos prieštaraujančios sąžiningumo reikalavimui.

³⁶ ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 81.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

2.2. Prancūzijos Respublika

Prancūzijos teismų praktika dėl hibridinių ir asimetrinių susitarimų dėl jurisdikcijos susilaukė bene daugiausiai susidomėjimo, vertinimo ir kritikos, todėl šiame darbe daugiausiai dėmesio bus skiriama būtent šios valstybės teismų praktikos, o tiksliau trijų pagrindinių, Prancūzijos teismų vertinimo ir pozicijos kitimą atspindinčių, bylų analizei.

Pirmoji jų – Prancūzijos Kasacinio teismo 2012 m. rugsėjo 26 d. priimtas sprendimas byloje *Madame X c. Société Dubus v. Banque Privée Edmond de Rothschild*, Nr. 11-26.022. (toliau – **Banque Rothschild**). Nors senesniuose Prancūzijos teismų sprendimuose asimetriniai susitarimai dėl jurisdikcijos buvo pripažįstami galiojančiais, būtent ši byla kardinaliai pakeitė Prancūzijos teismų vertinimą tokių išlygų atžvilgiu.

Banque Rothschild byloje ginčas kilo tarp fizinio asmens, Ispanijos pilietės, kurios gyvenamoji vieta buvo Paryžiuje, Prancūzijoje (toliau – **Klientė X**), ir Prancūzijos banko⁴⁰. Klientė X kreipėsi į Paryžiaus teismą pareikšdama ieškinį bankui, kuriame turėjo atsidariusi sąskaitą⁴¹. Tarp šalių pasirašytoje standartinėje sutartyje buvo numatyta, jog:

- 1) banko ir kliento sutartiniams santykiams taikoma Liuksemburgo teisė;
- 2) Liuksemburgo teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti tarp šalių dėl sutarties kilusius ar su ja susijusius ginčus;
- 3) tačiau bankas pasilieka teisę pareikšti ieškinį kliento gyvenamosios vietos teisme arba bet kokiame kitame jurisdikciją turinčiame teisme, jei nepasirenkamas nei vienas iš aukščiau minimų teismų⁴².

Bankas ginčijo, jog Klientė X neturėjo teisės pareikšti ieškinį Prancūzijos teisme, nes jis pagal tarp šalių sudarytą asimetrinę išlygą, neturi jurisdikcijos nagrinėti šio kilusio ginčo ir pagal Reglamento Briuselis I 23 straipsnį šalys išimtinę jurisdikciją nagrinėti ginčams, kuriuos inicijuoja Klientė X, suteikiama būtent Liuksemburgo teismams⁴³. Prancūzijos Apeliacinis teismas priėmė sprendimą, jog nepaisant tokios asimetrinės išlygos formuluotės, laikytina, jog Prancūzijos teismas vis tiek turi jurisdikciją nagrinėti Klientės X inicijuotą bylą⁴⁴. Bankui pateiktas kasacinis skundas buvo netenkintas ir Prancūzijos

⁴⁰ Prancūzijos Kasacinio teismas. 2012 m. rugsėjo 26 d. priimtas sprendimas byloje *Madame X c. Société Dubus v. Banque Privée Edmond de Rothschild*, Nr. 11-26.022.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

Kasacinis teismas konstatavo, jog tai, kad šis asimetrinis susitarimas buvo suformuluotas taip, jog būtų privalomas tik Klientei X, nes tik jai numatytas įsipareigojimas pareikšti ieškinį tik Liuksemburgo teismuose, kai tuo tarp bankas turi teisę pareikšti ieškinį prieš Klientę X jos gyvenamosios vietos ar bet kokiam kitame jurisdikciją turinčiame teisme, taigi Klientės X įsipareigojimų apimtis nepalyginamai didesnė lyginant su banko, kuris iš tiesų nėra susaistomas tokių įsipareigojimų⁴⁵. Prancūzijos Kasacinis teismas taip pat konstatavo, jog šis asimetrinis susitarimas dėl jurisdikcijos prieštarauja ir Reglamento Briuselis I 23 straipsnio tikslams⁴⁶.

Netrukus Prancūzijos Kasacinis teismas kitoje byloje – *ICH (Societe) v. Crédit Suisse (Societe)*⁴⁷ (toliau – **Credit Suisse**) – vėl konstatavo, jog asimetrinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos Prancūzijoje nėra vykdytini ir nepripažino skolininko pareigos pareikšti ieškinį tik viename konkrečiame nacionaliniame teisme galiojančia. Šioje byloje buvo nagrinėjamas ginčas tarp Prancūzijos įmonės ir Šveicarijos banko, kurių sudarytoje paskolos sutartyje buvo numatyta, jog Ciuricho teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti tarp sutarties šalių kilusius ginčus, tačiau Šveicarijos bankas gali pareikšti ieškinį Prancūzijos įmonei bet kuriame jurisdikciją turinčiame teisme⁴⁸. Kaip ir *Banque Rothschild* byloje skolininkas pareiškė ieškinį Prancūzijos teisme ir teigė, jog jo pareiga neinicijuoti ginčo sprendimo kituose nei Ciuricho teismuose turi būti pripažinta nevykdytina⁴⁹. Nors žemesniųjų instancijų teismai tokią asimetrinę išlygą pripažino galiojančia, tačiau Prancūzijos Kasacinis teismas konstatavo priešingai, nuroydamas, jog byloje nagrinėjamas asimetrinio pobūdžio susitarimas dėl jurisdikcijos yra neįgyvendinamas, nes šioje teisingumo išlygoje nėra objektyviai nustatyti teismai, į kuriuos bankas galėtų kreiptis dėl ginčo nagrinėjimo, todėl tokia išlyga neatitinka Lugano konvencijos 23 straipsnyje įtvirtinto teisinio tikrumo (saugumo) principo⁵⁰. Šis sprendimas taip pat susilaukė gausios kritikos, nes taip ir liko neaišku, kaip teismas interpretavo šią asimetrinę išlygą – ar kaip siekiančią bankui numatyti galimybę kreiptis į bet kurios valstybės teismą, ar tik į jurisdikciją nagrinėti tarp šių sutarties šalių kilusius ginčus turinčius teismus⁵¹.

Tačiau Prancūzijos Kasacinis teismas 2015 m. spalio 7 d. priimdamas sprendimą byloje *Apple Sales International v. eBizcuss*, Nr. 14-16.898, pasuko visiškai kita linkme

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Prancūzijos Kasacinis teismas. 2015 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *ICH (Societe) v. Crédit Suisse (Societe)*, Nr. 13-27.264.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ MERRETT, L. The Future of Asymmetric Jurisdiction Agreements. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Volume 67, Issue 1, p. 49.

nei *Banque Rothschild* ir *Credit Suisse* byloje. Trečiojoje byloje teismas nagrinėjo ginčą tarp dviejų verslo subjektų, kurie sutartyje numatė tokią teisingumo išlygą: „Šalys jurisdikciją nagrinėti tarp jų iš šios sutarties kilusius ginčus suteikia Airijos Respublikos teismams. „Apple Sales International“ pasilieka teisę inicijuoti ginčo sprendimo procedūrą ir kituose jurisdikciją turinčiuose „eBizcuss“ buveinės teismuose ar tos valstybės teisme, kurioje „Apple Sales International“ patyrė žalą⁵²“. Į Prancūzijos teismą vėlgi buvo kreiptasi siekiant pripažinti tokią asimetrinę išlygą nevykdytina, tačiau Prancūzijos kasacinis teismas konstatavo, jog tarp sutarties šalių sudaryta asimetrinė išlyga numatė, jog bendrovė „eBizcuss“ ieškinius turi pareikšti Airijos teismuose, o kitai šaliai – „Apple Sales International“ – suteikė galimybę kreiptis dar ir į kitus, konkrečiai įvardintus, jurisdikcijos teismus, tad apeliacinės instancijos teismas teisingai įvertino, jog toks asimetrinis susitarimas atitinka numatomumo reikalavimą (angl. *foreseeability*), kurio turi būti laikomasi sudarant susitarimus dėl jurisdikcijos⁵³. Teismas įvertino, jog tokia asimetrinio susitarimo formuluotė atitinka Lugano konvencijos 23 straipsnyje keliamus reikalavimus, nes asimetrinėje išlygoje buvo objektyviai nustatyti teismai, galintys nagrinėti ginčus⁵⁴.

Nepaisant paskutinės Prancūzijos teismo išnagrinėtos bylos, kurioje lyg ir matomos užuomazgos liberalesniam teismo požiūriui į asimetrinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos, tai dar nėra stipriai įsitvirtinusi Prancūzijos teismų pozicija, todėl sutarties šalys, kurių ginčai gali patekti į Prancūzijos teismų jurisdikciją, turi būti itin atidžios formuluodamos pačią asimetrinę išlygą, kad būtinai būtų objektyviai nurodyti konkretūs teismai, į kuriuos kreditorius turi teisę kreiptis dėl ginčo sprendimo iniciavimo.

2.3. Rusijos Federacija

Verta išanalizuoti ir Rusijos teismų praktiką, kuri itin plačiai buvo aptariama ir vertinama teisės mokslininkų bendruomenės visame pasaulyje.

Aukščiausiasis Rusijos Federacijos Arbitražo Teismas priėmė sprendimą byloje *Russkaya Telephonnaya Kompaniya v. Sony Ericsson Mobile Communicstions Rus Ltd. Liability Co.* (toliau – **Ruskaja Telephonnaya**), kurioje buvo nagrinėjamas ginčas kilęs

⁵² Prancūzijos Kasacinis teismas. 2015 m. spalio 7 d. sprendimas byloje *Apple Sales International v. eBizcuss*, Nr. 14-16.898.

⁵³ MAKARRUM, A. The Legal Regulation and Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements in the European Union p. 410.

⁵⁴ Prancūzijos Kasacinis teismas. 2015 m. spalio 7 d. sprendimas byloje *Apple Sales International v. eBizcuss*, Nr. 14-16.898.

tarp mobiliųjų telefonų tiekimo sutartį sudariusių šalių⁵⁵. Į sutartį buvo įtrauktas ir hibridinio pobūdžio susitarimas dėl jurisdikcijos, kuris numatė, jog:

- 1) visi iš šios sutarties kylantys ginčai, dėl kurių šalys negali susitarti taikiai, bus sprendžiami pagal Tarptautinių prekybos rūmų (angl. *Internation Chamber of Commerce*) arbitražo taisykles paskiriant tris arbitrus;
- 2) arbitražo vieta yra Londonas, Anglija;
- 3) procesas vyks anglų kalba;
- 4) šis arbitražinis susitarimas galios ir po paslaugų sutarties nutraukimo;
- 5) arbitražinis susitarimas nepanaikina sutarties šalių teisės kreiptis į kompetentingą jurisdikciją turintį teismą, jei yra pažeidžiamos šių sutarties skyrių nuostatos: „Sony Ericsson prekių ženklai“, „Programinės įrangos licencijos“, „Eksperto kontrolė“, „Konfidencialumas“;
- 6) arbitražinis susitarimas nepanaikina Sony Ericsson teisės pareikšti ieškinį dėl reikalavimo priteisti skolą, susidariusią už kitai šaliai perduotus produktus, jurisdikciją turinčiame nacionaliniame teisme.

Toks hibridinis susitarimas reiškia, jog Sony Ericsson dėl skolos iš Russkaya Telephonnaya Kompaniya prisiteisimo gali kreiptis į bet kurią kompetentingą teismą, o visi kiti ginčai, įskaitant ir tuos, kuriuos inicijuos Russkaya Telephonnaya Kompaniya, bus sprendžiami arbitražo teisme.

Šiuo atveju ginčas kilo dėl to, nes Russkaya Telephonnaya Kompaniya teigė, jog Sony Ericsson pristatė defektų turinčias prekes, taigi Russkaya Telephonnaya Kompaniya ieškinį pareiškė Maskvos komerciniame teisme, bet teismas atsisakė nagrinėti ieškinį, nes anot teismo jis neturi jurisdikcijos spręsti tarp šio tarp šalių kilusio ginčo dėl sutartyje numatytos arbitražinės išlygos⁵⁶. Teismas konstatavo, jog šiuo atveju hibridinis susitarimas prieštarauja šalių procesinio lygiateisiškumo principui (angl. *equality of arms*), kurio privaloma laikytis pagal Rusijos sutarčių teisę⁵⁷. Kaip ir *Banque Rothschild* byloje, Rusijos teismas pripažinimo hibridinį susitarimą negaliojančiu, tačiau priešingai nei Prancūzijos teismas ėmėsi netikėtų veiksmų – tokią hibridinę išlygą performulavo taip, jog ši tapo ribotu dvišaliu susitarimu dėl jurisdikcijos (angl. *limited bilateral jurisdiction clause*),

⁵⁵ Aukščiausiasis Rusijos Federacijos Arbitražo (Komercinio) Teismas. 2012 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Russkaya Telephonnaya Kompaniya v. Sony Ericsson Mile Communication Rus Ltd. Liability Co.*, Nr. A40-49223/11-112-401.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

kuriuo abiem sutarties šalims buvo suteikta teisė ieškiniį pareikšti tiek arbitražo, tiek nacionaliniame teisme⁵⁸. Taip teismas pats ėmėsi priemonių išlyginti tarp sutarties šalių esančią asimetriją suvienodindamas jų galimybes inicijuoti ginčo sprendimą pasirinktoje institucijoje. Teismo nuomone, bendrųjų civilinių teisių apsaugos principų laikymasis lemia, jog hibridiniais susitarimais negali būti nustatoma, jog teisė kreiptis į nacionalinį teismą suteikiama tik vienai sutarties šaliai (šiuo atveju Sony Ericsson⁵⁹). Tokiu atveju yra pažeidžiamos kitos šalies (Russkaya Telephonnaya Kompaniya) teisės bei lygiateisiškumo principas⁶⁰. Nors įvairūs šaltiniai teigia, jog šis Rusijos teismo sprendimas nebuvo toks drastiškas kaip *Banque Rothschild* byloje, nes vietoje hibridinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu ir netaikomu teismas ėmėsi priemonių kitais, jo vertinimu, tinkamais būdais numatyti teisingumo išlygas, t. y. numatant abiem sutarties šalims teisę kreiptis tiek į nacionalinį teismą, tiek į arbitražą, vis dėlto toks Rusijos teismo sprendimas pelnytai susilaukė ir prieštaringo vertinimo⁶¹. Formaliai susitarimas dėl jurisdikcijos nebuvo pripažintas negaliojančiu, tačiau būtent pats hibridinio susitarimo pagrindas buvo modifikuotas numatant vienodas teises abiem sutarties šalims ir taip visiškai panaikinant hibridinio susitarimo esmę ir paskirtį. Taigi nors ir kitomis priemonėmis, bet galima drąsiai teigti, jog Rusijos teismas, siekdamas apsaugoti teisę į tinkamą procesą bei įgyvendinti šalių lygybės principą, šioje byloje lygiai taip pat kaip ir *Banque Rothschild* atveju iš tiesų pripažino hibridinę išlygą negaliojančia ir ją panaikino.

Kadangi teismo pagrindiniai argumentai buvo susiję su tuo, jog *Russkaja Telephonnaya* byloje nagrinėjamas hibridinis susitarimas nustatė tik vienai sutarties šaliai teisę pareikšti ieškiniį nacionaliniame teisme, tikėtina, jog tuo atveju, kai hibridinis susitarimas numatytų tik vienai iš šalių teisę kreiptis į arbitražą, visgi būtų pripažįstamas galiojančiu, nes teismas hibridinio pobūdžio susitarimą dėl jurisdikcijos kritikavo būtent dėl teisės į tinkamą procesą bei šalių lygybės principo neįgyvendinimo⁶².

2.4. Anglija

Anglija yra viena iš tų šalių, kurios pozityviai vertina asimetrines ir hibridines išlygas. Pavyzdžiui, byloje *Three Shipping Ltd. v. Harebell Shipping Ltd.* buvo įvertinta, jog nėra

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ *Ibidem.*

⁶¹ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 331.

⁶² *Ibidem.*

nieko, kas galėtų patvirtinti, jog hibridiniai susitarimai yra negaliojantys, ir aplinkybė, jog vienai iš sutarties šalių yra suteikiama geresnė pozicija, nėra prieštaraujanti teisės normoms ar principams⁶³. Kitoje byloje konstatuota, jog iš tiesų hibridiniai ir asimetriniai susitarimai dėl jurisdikcijos yra suteikiantys geresnę padėtį tik vienai iš sutarties šalių, tačiau tai turėtų būti vertinama kaip bet kokia kita sutarties sąlyga, kuri suteikia vienai sutarties šaliai pranašumą⁶⁴ (juk tokios sąlygos abejonių teismams nesukelia, tad kodėl turėtų būti kitaip kai šalių disbalansas nustatomas susitarime dėl jurisdikcijos). Naujesnėje Anglijos teismų praktikoje vėlgi išreiškiamas palaikymas hibridiniams susitarimams. Anglijos ir Velso Aukštasis teismas įvertino, jog hibridinės išlyga yra galiojanti, nes ji buvo numatyti komercinio pobūdžio sutartyje, sudarytoje tarp verslo subjektų⁶⁵.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog šiose Anglijos teismų nagrinėtose bylose visos ginčo šalys buvo juridiniai asmeniai, sudarę tarptautinius finansinio pobūdžio sandorius, todėl ar lygiai taip pat vienareikšmiškai Anglijos teismai vertintų hibridinius susitarimus, kai viena iš sutarties šalių būtų fizinis asmuo, o ypač vartotojas, nėra aišku.

2.5. Kitos Europos valstybės

Nors Vokietijos teisės aktuose nėra įtvirtintų nuostatų, draudžiančių hibridinius susitarimus dėl jurisdikcijos, Vokietijos teismų praktikoje aptinkama ir atvejų, kai teismai tokio pobūdžio susitarimus pripažinimo negaliojančiais dėl nesąžiningumo, kai tik vienai iš sutarties šalių buvo suteiktas neproporcingai didelis pranašumas bei neatitikimo Vokietijos civilinio kodekso reikalavimams⁶⁶. Vokietijos teismai taip pat vertina, jog dėl hibridinių susitarimų atsirandantis disbalansas (asimetrija) tarp šalių nulemia situacijas, jog vienai iš šalių, turinčiai teisę ieškiniį pareikšti tik nacionaliniame teisme, iniciavus ginčo sprendimą, kita šalis, turinti teisę kreiptis į arbitražo teismą, gali reikalauti teismo perduoti ginčo nagrinėjimą arbitražui ir tokiais atvejais būtų paneigta skolininko galimybė spręsti ginčus būtent nacionaliniame teisme, nes kita šalis bet kokią tokį bandymą galėtų užginčyti ir vis tiek ginčas galiausiai galėtų būti nagrinėjamas tik arbitraže⁶⁷.

⁶³ Anglijos aukštasis teismas (Karalienės suolo skyrius). 2004 m. spalio 13 d. sprendimas byloje *Three Shipping Ltd. v. Harebell Shipping Ltd.*

⁶⁴ Anglijos ir Velso Apeliacinis teismas. 2005 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Law Debenture Trust Corp. PLC v. Elektrim Finance B. V., Elektrim S. A., Concord Trust.*

⁶⁵ Anglijos ir Velso Aukštasis teismas. 2013 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Mauritius Commercial Bank Ltd. v. Hestia Holdings Ltd. & Sujana Universal Industries Ltd.*

⁶⁶ DRAGUIEV, D. Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability. *Journal of International Arbitration* 31, 2014, No. 1, p. 27-28.

⁶⁷ *Ibidem.*

Skirtingai nuo Rusijos, Ispanijos teismų praktika diktuoja gerokai liberalesnes tendencijas hibridinių susitarimų atžvilgiu. Madrido aukštasis apeliacinis teismas 2013 m. spalio 18 d. priėmė sprendimą, kuriuo patvirtinto, jog hibridiniai susitarimai yra galiojantys ir vykdytini⁶⁸. Ginčas kilo tarp Ispanijos įmonės ir Olandijos įmonės dukterinės įmonės, esančios Ispanijoje⁶⁹. Pažymėtina, jog Ispanijos teisės aktuose hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos yra vadinami „mišriomis išlygomis“ (angl. *mixed clause*) arba „alternatyvia ginčo sprendimo institucijos pasirinkimo išlyga“ (angl. *alternative forum selection clause*⁷⁰). Tipinė hibridinė išlyga numato, jog visoms arba tam tikroms sutarties šalims suteikiama teisė pasirinkti tarp arbitražo ir nacionalinio teismo siekiant išspręsti bet kokią iš sutarties kylantį ar su ja susijusį ginčą, arba sutarties šalys turi teisę pasirinkti tarp dviejų ar daugiau jurisdikciją turinčių nacionalinių teismų⁷¹. Taigi Ispanijoje hibridinis susitarimas dėl jurisdikcijos apibrėžiamas kiek kitaip.

Toje pačioje byloje nagrinėjamoje tarp šalių sudarytoje hibridinėje išlyga buvo nurodyta, jog abiem šalims suteikiama teisė ginčų sprendimą inicijuoti Nuolatiniame arbitražo teisme Hagoje pagal Olandijos arbitražo instituto taisykles arba Olandijos teismuose⁷². Teismas pripažino šią hibridinę išlygą galiojančia ir tai buvo pirmasis atvejis Ispanijos teismų praktikoje kai hibridinis susitarimas dėl jurisdikcijos susilaukė teigiamo vertinimo ir pripažinimo⁷³. Tačiau vėlgi, diskutuotina ar pagrįstai tokio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos yra laikyti iš tiesų hibridiniais. Tokia susitarimo formuluotė labiau primena Rusijos teismo pasiūlytą ribotą dvišalį susitarimą dėl jurisdikcijos, kai asimetrijos tarp sutarties šalių nelieka ir jų teisių apimtis yra suvienodinama. Taigi Ispanijos teismų nuomonė dėl tariamai hibridinių išlygų galiojimo turėtų būti vertinama su atsarga ir turint omenyje, jog Ispanijos teisės aktuose bei teismų praktikoje hibridinio susitarimo sąvoka apibrėžiama kiek kitaip.

Italijos teismai laikosi gana nuoseklios praktikos, ir tiek senesniuose, tiek naujesniuose teismo sprendimuose asimetriniai ir hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos pripažįstami galiojančiais⁷⁴.

⁶⁸ Madrido aukštasis apeliacinis teismo. 2013 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. 172387/2013.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 333.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Madrido aukštasis apeliacinis teismo. 2013 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. 172387/2013.

⁷³ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 333.

⁷⁴ *Ibidem*.

Tuo tarpu Bulgarijoje, Lenkijoje teismų sprendimai nenuspėjami ir kaskart nagrinėjant bylą asimetrinės ir hibridinės išlygos vertinamos skirtingai⁷⁵, taigi sutarties šalys, siekiančios numatyti galimybę ginčus nagrinėti būtent šiose valstybėse turėtų būti itin atidžios bei sekti naujausią teismų praktiką.

2.6. Lietuvos Respublika

Kaip jau pažymima šio darbo įvade Lietuvoje asimetriniai ir hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos didesnio teisininkų bendrijos susidomėjimo nesulaukė ir šiuo metu mokslinės literatūros šia tema nėra. Lygiai taip pat nepastebima ir gausesnės Lietuvos teismų praktikos nagrinėjant su šiais susitarimais susijusius ginčus. Užfiksuotas vienintelis, 2018 m. nagrinėtas, ginčas, kuris pasiekė net Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą (toliau – **LAT**).

2018 m. sausio 16 d. Lietuvos apeliacinis teismas (toliau – **LApT**) priėmė nutartį civilinėje byloje, kurioje buvo nagrinėjamas ginčas tarp ieškovės AB banko „Snoras“ (toliau – **Ieškovė**) ir atsakovų „East-West United Bank S.A.“ bei „Multiasset S.A. (toliau – **Atsakovas**)“⁷⁶.

Tarp ginčo šalių buvo sudaryta paskolos sutartis, kurios viename iš punktų (25.1.) buvo įtvirtinta, jog Liuksemburgo Didžiosios Kunigaikštystės teismai turi išimtinę jurisdikciją spręsti visus ginčus, kylančius iš šios sutarties ar su ja susijusius⁷⁷. Kita sutarties sąlyga numatė, jog „Šis 25 straipsnis yra tik Banko [t. y. Atsakovo] naudai. Todėl šio straipsnio nuostatos nedraudžia Bankui pradėti su Ginču susijusį procesą bet kuriuose kituose jurisdikcijos teismuose“. Byloje buvo ginčijama ir įkeitimo sutartis, kuriame vėlgi buvo numatyti asimetrinė išlyga: „Šiai įkeitimo sutarčiai taikomi Liuksemburgo įstatymai. Liuksemburgo miesto teismai (Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės) turi jurisdikciją spręsti ginčus, kylančius pagal šią įkeitimo sutartį arba dėl jos. Ši nuostata parengta Banko [t. y. Atsakovo], kuris gali nuspręsti iškelti bylą įkaito davėjui [t. y. Ieškovei] jurisdikcijoje pagal jo juridinį adresą arba bet kuriame teisme, kuris sutiktų su jurisdikcija, naudai“⁷⁸.

Ieškovė teigė, jog susitarimas dėl jurisdikcijos tiek pagal Lugano konvenciją, tiek pagal Reglamentą Briuselis I nėra leistinas tuo pagrindu, kad jurisdikcinės nuostatos nustatytos tik vienos iš sutarties šalių naudai (yra vienpusės⁷⁹). Ieškovė šiam savo teiginiui

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Snoras“ v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“, Nr. 2-18-178/2018

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*.

pagrįsti nurodė du pagrindinius argumentus: pirma, Ieškovė vertina, jog Lugano konvencijos aiškinamosios ataskaitos turinio analizė pagrindžia buvus ketinimus nebesuteikti šalims galimybės susitarti dėl asimetriškų teisingumo išlygų, t. y. kuomet sutartinis teisingumas yra išimtinis tik vienos iš šalių atžvilgiu, kitai šaliai paliekant galimybę pasirinkti, į kurią teismą kreiptis su ieškiniu, antra, Prancūzijos teismų praktika, pagal kurią, Ieškovės įsitikinimu, asimetriškos sąlygos dėl jurisdikcijos yra negaliojančios⁸⁰. LAPT su šiais Ieškovės argumentais nesutiko ir nurodė, jog remiantis Reglamento Briuselis I bis 25 straipsnio 4 dalimi, susitarimai dėl jurisdikcijos neturi teisinės galios, jeigu jie prieštarauja 15 (bylos dėl draudimo), 19 (vartojimo sutartys) ar 23 (darbo sutartys) straipsniui arba jeigu teismai, kurių jurisdikcijos išvengiama, turi išimtinę jurisdikciją pagal 24 straipsnį, taip pat, remiantis Briuselis I bis reglamento 25 straipsnio 1 dalimi, jeigu pagal valstybės narės, dėl kurios jurisdikcijos susitarta, teisę susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu⁸¹. Taip pat ir Lugano konvencijos 23 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad susitarimai dėl jurisdikcijos neturi teisinės galios, jeigu jie prieštarauja 13 (bylos dėl draudimo), 17 (vartojimo sutartys) arba 21 straipsniui (darbo sutartys) arba jeigu teismai, kurių jurisdikcija juose nenumatyta, turi išimtinę jurisdikciją pagal 22 straipsnį, t. y. klausimas reglamentuojamas analogiškai kaip Briuselis I bis reglamente⁸².

Teismas padarė išvadą, jog nei pačiame Reglamente Briuselis I bis, nei Lugano konvencijoje nėra jokių nuostatų, kurios duotų pagrindo manyti dėl negalimumo šalims susitarti dėl asimetriškų teisingumo išlygų. Pagrindo kitokiai išvadai nesuteikia ir Ieškovės nurodytos Lugano konvencijos 2009 m. liepos 23 d. aiškinamosios ataskaitos 106 paragrafo nuostatos. Jose nurodoma, jog kadangi nuostata, kuria suteikiama jurisdikcija, yra šalių susitarimo rezultatas, nėra priežasčių apriboti šalių laisvę uždraudžiant joms tarpusavio sutartyje susitarti, kad be teismo vietos (-ų), kuri (-ios) yra faktiškai numatyta (-os) pagal Lugano konvenciją, būtų galima pasinaudoti ir neišimtinio pobūdžio nuostata dėl teismo vietos pasirinkimo. Toliau nurodoma, jog 1988 m. Lugano konvencija dabar yra iš dalies pakeista, kad būtų bendrai pripažįstamas neišimtinio pobūdžio nuostatos dėl teismo vietos pasirinkimo teisėtumas, ir išbraukta 1988 m. Lugano konvencijoje įrašyta nuostata, pagal kurią tokią nuostatą buvo galima nustatyti tik vienos iš šalių naudai. Taigi iš aptartų Lugano konvencijos aiškinamosios ataskaitos nuostatų galima daryti išvadą, jog Lugano konvencijos pakeitimu buvo siekiama suteikti galimybę susitarti dėl neišimtinio teisingumo, nebekeliant reikalavimo, jog tokia nuostata būtų nustatyta tik vienos iš šalių

⁸⁰ *Ibidem.*

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² *Ibidem.*

naudai (taigi galima susitarti dėl tokios sąlygos ir abiejų šalių naudai), ir nėra nieko pasisakyta apie tai, kaip kad nurodo Ieškovė, jog tokie susitarimai vienos iš šalių naudai nėra galimi⁸³.

Ieškovės nurodomose Prancūzijos Kasacinio teismo bylose *Banque Rothschild* ir *ICH vs Crédit Suisse* pateikti išaiškinimai dėl asimetrinių sąlygų negalimumo buvo patikslinti vėlesnėje šio teismo praktikoje, priėmus nutartį civilinėje byloje *Apple Sales International vs eBizcus*⁸⁴. Šioje naujausioje praktikoje Prancūzijos kasacinis teismas pasisakė, jog asimetriškos teisingumo išlygos galimos, jeigu jose objektyviai nustatomi teismai, galintys nagrinėti ginčus⁸⁵. Taigi Ieškovė nepagrįstai rėmėsi ir paminėtais Prancūzijos kasacinio teismo precedentais, į kuriuos kaip praradusius savo aktualumą LAPT nebuvo pagrindo atsižvelgti⁸⁶.

Nagrinėjamoje byloje Ieškovė taip pat teigė, jog teisingumo išlyga neatitinka aiškumo kriterijaus, tačiau išlygos neaiškumą siejo išimtinai su nevienoda šalių galimybe pasirinkti ginčo teisingumą (t. y. išlygos asimetriškumu), tokiam savo teiginiui pagrįsti nenurodydama jokių kitų argumentų⁸⁷. Kadangi LAPT nusprendė, jog asimetrinės teisingumo išlygos tiek pagal Reglamentą Briuselis I bis, tiek pagal Lugano konvenciją galimos, todėl šis Ieškovės argumentas taip pat atmestinas⁸⁸.

Taigi šiuo atveju jokių neaiškumų dėl šalių susitarto teisingumo nekilo: ieškinį pareiškė Ieškovė, kurios atveju nustatytas išimtinis teisingumas, t. y. privalomas kreipimasis į Liuksemburgo teismą⁸⁹. Ieškovė nenurodė jokio teisinio pagrindo, kuriuo susitarimas dėl teisingumo jau šiuo metu galėtų būti laikomas negaliojančiu⁹⁰. Ginčijamas sutartis, taigi ir susitarimą dėl teisingumo, sudarė du verslo subjektai, realizuodami savo turimą sutarčių laisvę⁹¹. Be to, vien tai, kad teisę pasirinkti bylą nagrinėsiantį teismą turi tik viena iš ginčo šalių, savaime negali būti laikoma nenaudinga susitarimu kitai šaliai – šalims aiškiai išreiškus tokią savo valią, nėra pagrindo manyti, nesant kitų aplinkybių, kad toks susitarimas Ieškovei būtų nenaudingas⁹².

⁸³ *Ibidem.*

⁸⁴ *Ibidem.*

⁸⁵ *Ibidem.*

⁸⁶ *Ibidem.*

⁸⁷ *Ibidem.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

⁹⁰ *Ibidem.*

⁹¹ *Ibidem.*

⁹² *Ibidem.*

Vis dėlto Ieškovė nesutiko su tokiu LApT sprendimu ir pateikė kasacinį skundą, kurį išnagrinėjęs LAT sutiko su LApT išvadomis ir paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimą⁹³.

Nors tai tik vienas Lietuvos teismų praktikoje nagrinėtas atvejis, susijęs su dėl asimetrinio pobūdžio susitarimo dėl jurisdikcijos kilusiu ginču, darytina išvada, jog Lietuvos teismai tinkamai argumentavo, kodėl toks susitarimas atitinka teisės aktų keliamus reikalavimus. Todėl sutarties šalys, pasirinkusios ir tinkamai suformulavusios asimetrines išlygas, gali jaustis užtikrintos, jog Lietuvos teismai nepaneigs šio susitarimo galiojimo ir vykdytinumo.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Snoras“ v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“, Nr. 3K-3-367-969/2018.

3. ARGUMENTAI PRIEŠ ASIMETRINIUS IR HIBRIDINIUS SUSITARIMUS DĖL JURISDIKCIJOS

Kadangi paskutinėje darbo dalyje pateikiami siūlymai sutarties šalims, kokių priemonių reikia imtis siekiant užtikrinti kuo didesnę tikimybę, jog asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos bus pripažinti vykdytinais, pagal anksčiau atliktą teisės normų bei teismų praktikos analizę, verta išskirti pagrindines priežastis, kodėl šios teisingumo išlygos tam tikrų valstybių teismų pripažįstamos negaliojančiomis.

3.1. Sutarties šalių balansas

Kaip jau minėta pirmoje darbo dalyje, asimetriniai hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos dažniausiai aptinkami paskolų sutartyse, sudaromose tarp verslo subjektų. Nors ir pripažintina, jog asimetrinis ir hibridinės išlygos iš tiesų beveik visais atvejais yra naudingos būtent kreditoriui, tarp jo ir skolininko susiklostančių komercinių santykių pobūdis atitinkamai leidžia šioms šalims tartis dėl labiau jų teises varžančių ar įsipareigojimų apimtį didinančių sąlygų, kurios gali nulemti sutarties šalių padėties disbalansą⁹⁴.

Tačiau toks disbalansas gali būti pateisinamas tik tarp verslo subjektų, todėl jei asimetrija pasireiškia sutartiniuose santykiuose tarp fizinio asmens kaip vartotojo ir verslo subjekto, arba tarp dviejų fizinių asmenų, neveikiančių kaip verslo subjektai, tikimybė, jog toks asimetrinis ar hibridinis susitarimas bus pripažintas negaliojančiu gerokai išauga⁹⁵. Tačiau tam tikrų teismų, pavyzdžiui, Prancūzijos bei Rusijos, praktika rodo, jog asimetrinė ar hibridinė išlyga gali būti pripažįstama negaliojančia nepriklausomai nuo to, ar tarp šalių susiklosto komerciniai santykiai, ar ne.

Šalių disbalansas dažnai glūdi ir pačioje susitarimo dėl jurisdikcijos formuluotėje, nes jei pasirenkama įtraukti hibridinę ar asimetrinę išlygą, kad ir kaip ji bebus suformuluota, pačios šios išlygos esmė padiktuoja, jog šalių nelygybė yra neišvengiama, nes tokie susitarimai ir yra skirti užtikrinti pranašumą būtent vienai iš sutarties šalių. Tuo pačiu komerciniuose sandoriuose galima aptikti ir begalę kitų sąlygų, kurios galėtų būti laikomos kaip lemiančios šalių asimetriją, tačiau turint omenyje, jog tai verslo subjektų

⁹⁴ DRAGUIEV, D. Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability. *Journal of International Arbitration* 31, 2014, No. 1, p. 33.

⁹⁵ *Ibidem*.

pačių suderinta valia, tik retais atvejais tokios sąlygos pripažintinos negaliojančiomis, jei jos atitinka kitus privalomus teisės aktų reikalavimus⁹⁶.

Be to, kai kilus ginčui viena iš šalių kreipiasi į atitinkamą ginčo sprendimo instituciją ir pradedamas ginčo nagrinėjimas teisme ar arbitraže, būtent šioje stadijoje ir pasibaigia sutarties šalių teisių ir pareigų asimetrijos egzistavimas, nes hibridiniai ir asimetriniai susitarimai dėl jurisdikcijos nenumato jokio papildomo pranašumo vienai iš sutarties šalių paties proceso metu⁹⁷.

Šalių lygiateisiškumo principas šiuo atveju turi būti laikomas glaudžiai susijusiu su teisingo, sąžiningo proceso principu, nes kaip ir minėta, šalių lygiateisiškumą reikėtų vertinti šalių procesinių teisių apimtį atžvilgiu, t. y. ar arbitražinis bei hibridinis susitarimas dėl jurisdikcijos neriboja vienos iš šalių būtent procesinių teisių įgyvendinimo galimybių.

Nors asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos suteikia vienai iš sutarties šalių pranašumą ginčą nagrinėsiančios institucijos pasirinkimo atžvilgiu, tačiau tai nereiškia, jog priešinga susitarimo šalis būtinai turi būti laikoma esančia blogesnėje padėtyje. Pastaroji šalis iš tiesų turi mažiau pasirinkimo galimybių, kur inicijuoti ginčo sprendimo procedūrą, tačiau pati šalies teisė pareikšti ieškinį bei ginti savo galimai pažeistas ar teisėtus interesus nėra apribojama ar paneigiama vien numatant asimetrinę ar hibridinę išlygą⁹⁸.

3.2. Vartotojų apsauga

Banque Rothschild byla yra puikus pavyzdys, jog asimetriniai ar hibridiniai susitarimai dėl jurisdikcijos gali būti sudaromi ir su fiziniais asmenimis (vartotojais). Ši aplinkybė gali daryti itin didelę įtaką, kaip bus vertinamas hibridinės ar asimetrinės teisingumo išlygos galiojimas⁹⁹.

Tiek Reglamentas Briuselis I bis, tiek daugelio valstybių nacionaliniai teisės aktai numato gana griežtus reikalavimus, kur gali būti sprendžiami ginčai, kurių viena iš šalių yra vartotojas. Pavyzdžiui, Reglamento Briuselis I bis 25 straipsnio 4 dalis numato, jog susitarimai dėl jurisdikcijos neturi teisinės galios, jeigu jie prieštarauja 15 (bylos dėl

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem.*, p. 34.

⁹⁹ *Ibidem.*, p. 39.

draudimo), 19 (vartojimo sutartys) ar 23 (darbo sutartys) straipsniui¹⁰⁰. Taip pat ir Lugano konvencijos 23 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad susitarimai dėl jurisdikcijos neturi teisinės galios, jeigu jie prieštarauja 13 (bylos dėl draudimo), 17 (vartojimo sutartys) arba 21 straipsniui (darbo sutartys¹⁰¹). Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnio 2 dalyje reglamentuota, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, ir ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos¹⁰². Arbitražui taip pat negali būti perduoti ginčai, kylantys iš darbo ir vartojimo sutarčių, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas¹⁰³. Šie pavyzdžiai puikiai iliustruoja teisės aktuose numatytą padidintą vartotojų apsaugą.

Be to, 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų su vartotojais 3 straipsnio 1 dalis numato, jog sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai¹⁰⁴. Sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, yra tokios sutarties nuostatos, kurios jau iš anksto būna pateiktos vartotojui kaip šabloninės, pavyzdinės sąlygos tam, kad vartotojas negalėtų derėtis dėl jam tenkančių pareigų apimties¹⁰⁵. Taigi ypatingai svarbu, jog su vartotoju sudaromose sutartyse numatant hibridines ar asimetrines išlygas, jų esmė bei sukeltos pasekmės sutarties šalims turi būti itin atidžiai aptariamoms su fiziniu asmeniu, nes kitu atveju toks susitarimas, tikėtina, teismo tikrai bus pripažintas negaliojančiu ne tik dėl sutarties šalių disbalanso, bet dar ir dėl to, jog skolininkas yra vartotojas, kurio teisių apsaugai numatyti aukšti standartai.

3.3. Hibridinių susitarimų ir EŽTK 6 straipsnio santykis

Pirmojoje darbo dalyje jau išanalizuota ir prieita pagrįstos išvados, jog asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos atitinka Reglamento Briuselis I bis 25 straipsnio ir Lugano konvencijos 23 straipsnyje numatytus reikalavimus sutarties šalių susitarimams dėl jurisdikcijos. Vis dėlto asimetrinio bei hibridinio pobūdžio susitarimai susilaukia kritikos ir dėl neatitikimo dar vienai tarptautinio teisės akto normai – Europos

¹⁰⁰ 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo.

¹⁰¹ 2007 m. spalio 30 d. Konvencija Nr. 339/3 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo.

¹⁰² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų su vartotojais.

¹⁰⁵ DRAGUIEV, D. Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability. *Journal of International Arbitration* 31, 2014, No. 1, p. 40.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniui (toliau – EŽTK)¹⁰⁶. Taigi šiame poskyryje bus vertinama, ar iš tiesų ši kritika pagrįsta.

EŽTK 6 straipsnyje yra įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą: „Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. Teismo sprendimas skelbiamas viešai, tačiau <...> spaudos atstovams ar visuomenei gali būti neleidžiama dalyvauti per visą procesą ar jo dalį, <...>¹⁰⁷“.

Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, jog lietuviškame EŽTK vertime numatyta, jog ginčus sprendžia būtent pagal teisės aktus įsteigtas „nepriklausomas ir nešališkas teismas“, tačiau angliškame EŽTK variante nurodoma, jog teisę nagrinėti bylas turi „*independent and partial tribunal*“. Pagal Kembridžo anglų kalbos žodyną, tribunolas yra specialus teismas ar grupė žmonių, kurie yra oficialiai paskiriami, dažniausiai valstybės valdžios institucijų, išspręsti tam tikras teises problemas (angl. *a special court or group of people who are officially chosen, especially by the government, to examine (legal) problems of a particular type*¹⁰⁸). Lietuvių kalbos žodyne nurodoma, jog „tribunolas“ yra specialus teismas¹⁰⁹. Įvertinus tokias žodžio „tribunolas“ reikšmes, galima pagrįstai teigti, jog lietuviškame EŽTK vertime, 6 straipsnio 1 dalyje vartojamą sąvoką „teismas“ reikėtų interpretuoti plačiai, t. y. jog teismas EŽTK prasme apima ne tik nacionalinius teismus, bet ir kitas, pagal teisės aktus įsteigtas, ginčų sprendimo institucijas. Tai jau pirmoji užuomina, jog užtikrinant teisę į teisingą bylos nagrinėjimą EŽTK, nepaneigiama, jog ginčas gali būti sprendžiamas ne tik nacionaliniame teisme, bet ir kitose institucijose, taigi ir arbitraže.

Vis dėlto negalima paneigti, jog tam tikrų EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų reikalavimų ginčo sprendimas arbitraže neatitiktų. Arbitražo teismas ginčų (ypač komerciniame arbitraže) dažniausiai viešai nenagrinėja. Diskutuotina ir ar arbitražo teismas ta pačia apimtimi taip pat kaip ir nacionalinis teismas galėtų būti laikomas „įsteigtu pagal įstatymą“, kaip tai numato EŽTK, nes vis dėlto arbitražo teismą sudarantys arbitrai yra pasirenkami ginčo šalių pagal arbitražiniame susitarime numatytas nuostatas, tuo tarpu nacionalinius teismus formuoja ir teisėjus skiria valdžios institucijos. Taip pat ir arbitražo

¹⁰⁶ 1950 m. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Cambridge Dictionary [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tribunal>>.

¹⁰⁹ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <<http://lkz.lt/Visas.asp?zodis=tribunolas&Ins=-1&les=-1&id=26094770000>>.

teismo sprendimai retai viešai skelbiami ir žinomi plačiajai visuomenei (kas vėlgi yra tik išimtis nacionaliniam teismui ir EŽTK numatytam viešumo reikalavimui).

Tačiau dar 1962 m. EŽTT nagrinėtoje byloje *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, Nr. 1197/61, padaryta išvada, jog arbitražinės išlygos įtraukimas į privačių asmenų susitarimą teisiškai reiškia dalinį atsisakymą pasinaudoti EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje numatyta teise¹¹⁰. Tuo pačiu nei viename EŽTK straipsnyje nėra tiesiogiai nurodomo draudimo dalinai atsisakyti tokios savo teisės. Taigi Europos Komisija neturi pagrindo daryti prielaidą, jog Susitariančiosios Šalys, užtikrinančios EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės apsaugą, turi tikslą asmenims, siekiantiems spręsti ginčus tos valstybės jurisdikcijoje, uždrausti ginčo sprendimą patikėti arbitrams¹¹¹. Tokia šokiruojanti pozicija leido suponuoti, jog Susitariančių Šalių fiziniai ir juridiniai asmenys turi galimybę tam tikra apimtimi atsisakyti pagrindinių teisių, kurias jiems užtikrinta EŽTK¹¹². Ši išvada sulaukė ir paties EŽTT palaikymo, kuris vienoje iš nagrinėtų bylų pateikė tokį vertinimą: Susitariančiųjų Šalių nacionalinės teisės sistemose toks teisių atsisakymas dažnai aptinkamas civiliniuose teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, sudarant arbitražinį susitarimą¹¹³. Be to, teisių atsisakymas, kuris atitinkamam subjektui yra naudingas, negali būti iš esmės laikomas prieštaraujančiu EŽTK¹¹⁴.

Tokia EŽTT praktika diktuoja, jog subjektas, pasirinkdamas alternatyvų ginčų sprendimo būdą – arbitražą – gali tam tikra apimtimi būti laikomas kaip atsisakęs teisės kreiptis į teismą ir tai neprieštaruja EŽTK nuostatoms. Todėl galima daryti ir pagrįstą išvadą, jog hibridiniai susitarimai iš esmės nepažeidžia teisės į teisingą bylos nagrinėjimą.

Tačiau EŽTT numatė tam tikras sąlygas, kada EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintos teisės atsisakymas gali būti laikomas galiojančiu¹¹⁵. Pirmiausia toks atsisakymas turi būti aiškus (nedviprasmiškas) ir išreikštas laisva valia¹¹⁶. Nors negalima vienareikšmiškai teigti, jog tokios teisės atsisakymas būtinai turi būti pareikštas raštu, tačiau EŽTT reikalauja, jog tuo atveju, kai yra atsisakoma tam tikrų procesinių teisių, proporcingai tokiam atsisakymui turi būti užtikrintos garantijos, kad nors ir atsisakiusi šių teisių šalis, turi tam tikrą alternatyvą,

¹¹⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1962 m. kovo 5 d. sprendimas byloje *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, Nr. 1197/61.

¹¹¹ Council of Europe. *Yearbook of the European Convention on Human Rights 1987*. Nyderlandų Karalystė: Martinus Nijhoff Publishers, 1992, p. 42.

¹¹² ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 83.

¹¹³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer prieš Belgiją* Nr. 6903/75, § 49.

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 84.

¹¹⁶ *Ibidem*.

kuri vis tiek apsaugo subjektą¹¹⁷. Pavyzdžiui, EŽTT byloje *Suovaniemi ir kiti prieš Suomiją* įvertino, kad aplinkybės, jog asmuo patvirtino ginčą nagrinėjančių arbitrų paskyrimą bei arbitražo teismo metu buvo atstovaujamas advokato yra pakankamos užtikrinti, jog asmuo tinkamai išreiškė EŽTK 6 straipsnio jam suteikiamos teisės atsisakymą ir toks atsisakymas neprieštarauja EŽTK standartams¹¹⁸. Tačiau ir pačios Niujorko Konvencijos II straipsnio 1 dalis numato maksimalų rašytinės formos reikalavimą arbitražiniams susitarimams¹¹⁹, tad logiška, jog ir pats teisės kreiptis į nacionalinį teismą atsisakymas bus laikomas tinkamu tais atvejais, kai hibridinis susitarimas yra sudarytas raštu.

Apibendrinant EŽTK 6 straipsnyje numatytą reguliavimą bei kaip jį interpretuoja EŽTT, galima teigti, jog teisės kreiptis į nacionalinį teismą galima atsisakyti ją kompensuojant arbitražiniu susitarimu, taigi kartu ir hibridiniu susitarimu, jei toks susitarimas atitinka šias sąlygas:

- 1) EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės atsisakymas yra aiškiai išreikštas (nedviprasmiškas), o ne numanomas;
- 2) asmuo, atsisakantis šios teisės, yra tinkamai informuotas apie tokio atsisakymo pasekmes ir suvokia šio veiksmo esmę bei rezultatą;
- 3) atsisakius teisės kreiptis į nacionalinį teismą, imamasi kitų priemonių, užtikrinančių šaliai galimybę tinkamai ginti savo teises bei spręsti ginčus kitomis priemonėmis¹²⁰.

Taigi tinkamai suformuluotas, aukščiau nurodytų sąlygų visumą atitinkantis, hibridinis susitarimas yra laikytinas neprieštaraujančiu EŽTT 6 straipsnio reguliavimui

¹¹⁷ Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1992 m. vasario 25 d. sprendimas *Pheiffer & Plankl prieš Austriją* byloje Nr. 10802/84, § 37.

¹¹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. vasario 23 d. sprendimas *Suovaniemi ir kiti prieš Suomiją* byloje Nr. 31737/96.

¹¹⁹ Rašytinė forma, jei nacionaliniai teisės aktai leidžia, nebūtinai visais atvejais yra privaloma.

¹²⁰ ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 85.

4. PASIŪLYMAI, KAIP TEISINGAI SUFORMULUOTI ASIMETRINES IR HIBRIDINES TEISINGUMO IŠLYGAS

Antroje darbo dalyje atlikta įvairių valstybių teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, jog nors ir yra valstybių, demonstruojančių gana liberalų ir lankstų požiūrį į hibridinio ir asimetrinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos, vis dėlto kai kurios šalys nenoriai įsileidžia tokias teisingumo išlygas į savo teisės sistemą. O priešškai šiems susitarimams nusistačiusiems teismams padarius išvadą, jog hibridinės ir asimetrinės teisingumo išlygos yra negaliojančios, tai gali sukelti neigiamas pasekmes tokio susitarimo šalims.

Tuo atveju, jei hibridinis susitarimas pripažįstamas negaliojančiu dar ankstyvoje stadijoje, pavyzdžiui, ieškinio pareiškimo ar ginčo nagrinėjimo metu, šalys gali būti priverstos nutraukti šiuos veiksmus ir kreiptis į pagal tarptautinę privatinę teisę kompetentingą valstybės teismą. Jeigu hibridinę išlygą nusprendžiama pripažinti negaliojančia jau gana vėlyvoje stadijoje, pavyzdžiui, kai prašoma valstybės teismo vykdyti užsienio arbitražo sprendimą pagal Niujorko Konvencijos reikalavimus, valstybės teismas gali atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, ir tokiu atveju visas ginčo sprendimas būtų laiko, finansų bei kitų resursų beprasmiš išvaistymas. Taip pat egzistuoja ir tikimybė įvykti paraleliems ginčo sprendimo procesams, kai vienai šaliai kreipusis, pavyzdžiui, į arbitražą, antroji kreipiasi į teismą, manydama, jog teismų praktika pastarosios šalies pusėje, todėl ir hibridinis susitarimas yra negaliojantis.

Kada būtų išvengta šių pasekmių ir hibridiniam susitarimui nekiltų pavojus būti pripažintam negaliojančiu, sutarties šalys turi ypatingai atkreipti dėmesį į hibridiniam susitarimui taikomą teisę, arbitražo vietą bei koks reguliavimas numatytas valstybėse, kuriose tikėtinas arbitražo sprendimo vykdymas (pavyzdžiui, skolininko turto vietos teisė).

Viena iš paprasčiausių išeičių būtų vengti ginčus spręsti tose valstybėse, kurių teismų praktika demonstruoja priešingą nusistatymą hibridinių susitarimų atžvilgiu, pavyzdžiui, Rusijoje, arba hibridinių susitarimų vertinimas ir interpretavimas yra nenuoseklus. Tačiau kadangi tokie susitarimai plačiai naudojami tarp verslo subjektų, sudarančių sutartis su tarptautiniu elementu, toks pasiūlymas sukeltų daug nepatogumų ir prarastų savo lankstumo požymį¹²¹.

¹²¹ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 335.

Tačiau viena iš aplinkybių, į kurią sutarties šalys tikrai galėtų atsižvelgti – tai į sutartį neįtraukti šabloninių, pavyzdinių hibridinių susitarimų, kurie akivaizdžiai nebuvo suderinti ir parengti atsižvelgiant į pačias šalis bei tarp šalių susiklostančius teisinius santykius (tai itin svarbu, kai viena iš šalių yra fizinis asmuo, veikiantis kaip vartotojas). Kiekvienu atveju hibridinis susitarimas turi būti individualiai formuluojamas apsvarstant kaip naudingiausiai jis gali pasitarnauti būtent šioms sutarties šalims ir būtent šiuose teisiniuose santykiuose¹²². Papildomai rengiant sutartį rekomenduotina taip formuluoti hibridinį susitarimą, jog joje aiškiai atsispindėtų šalių valia ir noras susitarti dėl tokios teisingumo išlygos, taip teismui kiltų mažiau abejonių, ar šalys tinkamai suvokė hibridinių susitarimų prasmę bei subtilybes¹²³.

Ne mažiau dėmesio sutarties šalys turi skirti ir hibridinio susitarimo apimčiai. Kaip matyti iš šiame darbe aptartų bylų, teismai dažnai hibridinio susitarimo pripažinimą negaliojančiu argumentuoja tuo, jog tokio susitarimas taikymo sritis apibrėžta per daug plačiai ir tai nulemia visišką šalių padėties disbalansą, kuris, teismų vertinimu, negali būti pateisinamas sutarties laisvės principu. *Banque Rothschild* byloje nagrinėtas hibridinis susitarimas puikiai iliustruoja, kaip pasižymi per plati teisingumo išlygos formuluotė, kurios sutarties šalims rekomenduotina vengti siekiant minimizuoti hibridinio susitarimo dėl teisingumo pripažinimo negaliojančiu tikimybę.

Kaip minėta anksčiau, siūlymas vengti sudaryti sutartis su valstybių, kuriose hibridiniai susitarimai teismų yra vertinami priešiška, subjektais nėra patogi ir lengvai įgyvendinama priemonė, kadangi komerciniai (verslo) santykiai itin dažnai susiklosto tarp skirtingų valstybių subjektų. Taigi tuo atveju, jei vis dėlto tenka sudaryti sutartį su subjektu, esančiu prieš hibridinius susitarimus nusiteikusioje valstybėje, rekomenduotina išanalizuoti tos valstybės teismų praktiką, kokius argumentus prieš hibridinius susitarimus pateikia teismai ir tik tada, atsižvelgiant į visų aplinkybių visumą, atitinkamai suformuluoti hibridinę išlygą. Pavyzdžiui, jei viena iš sutarties šalių yra Rusijos Federacijos subjektas, *Russkaya Telephonnaya* byloje pateikta teismo pozicija sufleruoja, jog siekiant sudaryti hibridinio pobūdžio susitarimą su tokia šalimi vertėtų apsvarstyti galimybę vis dėlto pasirinkti ribotą dvišalį susitarimą dėl jurisdikcijos, kuris galėtų skambėti taip: „Visi iš šios sutarties kylantys ginčai turi būti sprendžiami pagal Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo taisykles paskiriant tris arbitrus. Arbitražo vieta yra Paryžius, Prancūzija. Tačiau bet kuri šalis turi teisę pareikšti ieškinius, susijusius su mokėjimais, kompetentingame Prancūzijos

¹²² *Ibidem.*, p. 336.

¹²³ *Ibidem.*

teisme¹²⁴.“ Numatant tokią ribotą dvišalę išlygą kreditorius vis tiek išsaugo savo pranašumą, kurį turėtų ir tikro hibridinio susitarimo atveju, nes tikimybė, skolininkas pareikš ieškinį prieš kreditorius yra gana maža, taigi kreditorius išsaugo savo teisę labiausiai tikėtinus ginčus (susijusius su mokėjimais) inicijuoti arba teisme, arba arbitraže¹²⁵. Tačiau tuo pačiu, tokia teisingumo išlyga ir sumažina tikimybę, jog dėl to paties pobūdžio ginčų paraleliai vyks du nagrinėjimo procesai teisme ir arbitraže¹²⁶. Vis dėlto, kaip jau minėta anksčiau, tokia teisingumo išlygos formuluotė neatitiktų hibridinio susitarimo esmės ir pagrindinės paskirties, taigi iš dalies būtų sudaromas jau kitokios rūšies susitarimas dėl jurisdikcijos.

¹²⁴ Aukščiausiasis Rusijos Federacijos Arbitražo (Komerčinio) Teismas. 2012 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Russkaya Telephonnaya Kompaniya v. Sony Ericsson Mile Communication Rus Ltd. Liability Co.*, Nr. A40-49223/11-112-401.

¹²⁵ MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 336.

¹²⁶ *Ibidem*.

IŠVADOS

1. Darbo autorės vertinimu, pagrindinė priežastis, kodėl šalys į sutartis į traukia asimetrines ar hibridines nuostatas, yra ne kreditoriaus siekis suvaržyti skolininko galimybes pasirinkti ginčo sprendimo instituciją ir išimtinai apsaugoti tik savo kaip kreditoriaus interesus, bet noras užtikrinti efektyvų ir greitą teismo procesą bei priimto teismo sprendimo pripažinimą ir įgyvendinimą, taip taupant abiejų šalių materialinius, laiko bei kitus resursus. Be to, tokio pobūdžio susitarimai skatina geresnės kokybės finansinių paslaugų teikimą, kuris svarbus ne tik finansų institucijoms (kreditoriams), bet ir jų klientams (skolininkams).
2. Nors hibridiniai ir asimetriniai susitarimai dėl jurisdikcijos yra suteikiantys geresnę padėtį tik vienai iš sutarties šalių, tačiau tai turėtų būti vertinama kaip bet kokia kita sutarties sąlyga, kuri suteikia vienai sutarties šaliai tam tikrą pranašumą (to sutarčių teisėje, kurios dalyviai siekia maksimalios naudos sau, išvengti neįmanoma). Asimetrinės ir hibridinės išlygos sukuria šalių disbalansą tik ginčo sprendimo institucijos pasirinkimo atžvilgiu ir neturi nieko bendro su procesinėmis šalių teisėmis jau vykstant ginčo nagrinėjimui arbitražo ar nacionaliniame teisme. Šalių lygiateisiškumas procesinių teisių atžvilgiu nėra hibridinio ar asimetrinio pobūdžio susitarimų dėl jurisdikcijos reguliuojamas aspektas, taigi nėra paneigiama nei vienos iš šalių teisė į teisingą bei sąžiningą bylos nagrinėjimą.
3. Darbo autorės vertinimu, teismų siūlomas ribotas dvišalis susitarimas dėl jurisdikcijos kaip tikrojo hibridinio susitarimo alternatyva neturėtų būti laikomas tinkamu pasiūlymu, nes taip iš esmės paneigiama pirminė hibridinio susitarimo paskirtis, būtent dėl kurios šalys ir nusprendžia į sutartis įtraukti tokią nuostatą. Teismai turėtų ne siekti dirbtinai sulyginti sutarties šalių įsipareigojimų apimtį bei panaikinti esantį disbalansą ir taip iškraipyti nagrinėjamo instituto esmę, o patikrinti ir nustatyti ar asimetrinių ar hibridinių susitarimų apimtis nėra per plati ir ar išlygose objektyviai nustatytos ginčą galėsiančios nagrinėti institucijos.
4. Kadangi nenustatyta priešpriešų ar neatitikimų tarp asimetrinių, hibridinių išlygų bei ES ir tarptautinių teisės aktų, nėra ir pagrindo manyti, kad šalys negali susitari dėl šių išlygų įtraukimo į tarpusavyje sudaromas sutartis. Tokią teisę joms suteikia šalių autonomijos (sutarties laisvės) principas, kuris lygiai taip pat kaip šalių procesinių

teisių lygiateisiškumo principas, turi būti saugomas ir negali būti paneigtas nepagrįstai pripažįstant hibridinį ar asimetrinį susitarimą negaliojančiu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai:

a) Tarptautinės teisės aktai:

1. 1950 m. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987;
2. 1958 m. Niujorko Konvencijos „Dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo“.

b) Europos Sąjungos teisės aktai:

3. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo;
4. 2007 m. spalio 30 d. Konvencija Nr. 339/3 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo;
5. 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo;
6. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų su vartotojais.

c) Lietuvos Respublikos teisės aktai:

7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.

II. Specialioji literatūra:

8. AHMED, M. The Legal Regulation and Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements in the European Union. *European Business Law Review*, 2017, Vol. 28(3), p. 403-425;
9. Council of Europe. *Yearbook of the European Convention on Human Rights 1987*. Nyderlandų Karalystė: Martinus Nijhoff Publishers, 1992;
10. DRAGUIEV, D. Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforcability. *Journal of International Arbitration* 31, 2014, No. 1, p. 19-46;

11. MAKARRUM, A. The Legal Regulation and Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements in the European Union p. 403-425;
12. MERRETT, L. The Future of Asymmetric Jurisdiction Agreements. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Volume 67, Issue 1, p. 37-61;
13. MILLER, L. D. Is the Unilateral Jurisdiction Clause No Longer an Option? Examining Court's Justifications for Upholding or Invalidating Asymmetrical or Unilateral Jurisdiction Clauses. *Texas International Law Journal*, 2016, No. 51, 2/3, Social Science Premium Collection, p. 321-336;
14. PETCH, T. The Treatment of Asymmetric Jurisdiction Clauses in Financial Contracts in France and England. *UCL Journal of Law and Jurisdiction*, 2016, Vol 5, No 2, p. 313-334;
15. ZELST, B. Unilateral Option Arbitration clauses: An unequivocal choice for arbitration under the ECHR? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(I), p. 77-86.

III. Teismų praktika:

a) Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

16. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1962 m. kovo 5 d. sprendimas byloje *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, Nr. 1197/61;
17. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweere prieš Belgiją* Nr. 6903/75;
18. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1992 m. vasario 25 d. sprendimas *Pheiffer & Plankl prieš Austriją* byloje Nr. 10802/84;
19. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. vasario 23 d. sprendimas *Suovaniemi ir kiti prieš Suomiją* byloje Nr. 31737/96.

b) Lietuvos Respublikos teismų praktika:

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Snoras“ v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“*, Nr. 3K-3-367-969/2018;
21. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Snoras“*

v. „East-West United Bank S.A.“, „Multiasset S.A.“, Nr. 2-18-178/2018.

c) Anglijos teismų praktika:

22. Anglijos aukštasis teismas (Karalienės suolo skyrius). 2004 m. spalio 13 d. sprendimas byloje *Three Shipping Ltd. v. Harebell Shipping Ltd.*;

23. Anglijos ir Velso Apeliacinis teismas. 2005 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Law Debenture Trust Corp. PLC v. Elektrim Finance B. V., Elektrim S. A., Concord Trust*;

24. Anglijos ir Velso Aukštasis teismas. 2013 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Mauritius Commercial Bank Ltd. v. Hestia Holdings Ltd. & Sujana Universal Industries Ltd.*

d) Prancūzijos teismų praktika:

25. Prancūzijos Kasacinis teismas. 2012 m. rugšėjo 26 d. sprendimas byloje *Banque Rothschild*, Nr. 11-26.022;

26. Prancūzijos Kasacinis teismas. 2015 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *ICH v. Crédit Suisse*, Nr. 13-27.264;

27. Prancūzijos Kasacinis teismas. 2015 m. spalio 7 d. sprendimas byloje *Apple Sales International v. eBizcuss*, Nr. 14-16.898.

e) Rusijos teismų praktika:

28. Aukščiausiasis Rusijos Federacijos Arbitražo (Komerčinio) Teismas. 2012 m. liepos 19 d. sprendimas byloje *Russkaya Telephonnaya Kompaniya v. Sony Ericsson Mobile Communicstions Rus Ltd. Liability Co.*, Nr. 1831/12., 2012 m. birželio 19 d.

f) Ispanijos teismų praktika:

29. Madrido aukštasis apeliacinis teismo. 2013 m. spalio 18 d. sprendimas byloje Nr. 172387/2013.

VI. Elektroniniai dokumentai:

30. Cambridge Dictionary [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tribunal>>;

31. Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <http://lkz.lt/Visas.asp?zodis=tribunolas&lns=-1&les=-1&id=26094770000>>;

32. Lietuvos arbitražo teismas. *Rekomenduojamos arbitražo išlygos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <<https://arbitrazoteismas.lt/lt/arbitrazas/rekomenduojamos-arbitrazo-islygos/>>.

SANTRAUKA (lietuvių kalba)

Asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai dėl jurisdikcijos (dar vadinami *one-sided*, *one-way*, *unilateral*, *non-mutual*, *split*) yra tokios teisingumo išlygos, kurios nustato vienai iš sutarties šalių numato platesnes galimybes pasirinkti tarp ginčus nagrinėjančių institucijų – nacionalinių teismų ir arbitražo (hibridinis susitarimas dėl jurisdikcijos) – arba tarp kelių jurisdikciją turinčių teismų (asimetrinė išlyga), tuo tarpu kita šalis turi teisę pareikšti arba tik teisme, arba tik arbitraže (esant hibridinei išlygai), arba tik tam tikrame nacionaliniame teisme (tais atvejais kai sudaroma asimetrinė išlyga).

Asimetrinės ir hibridinės teisingumo išlygos dažniausiai aptinkamos finansinio pobūdžio sutartyse sudaromose tarp kreditoriaus (banko) ir skolininko. Nors dažniausiai abi tokio susitarimai šalys yra verslo subjektai, tačiau jas galima aptikti ir vien tarp fizinių asmenų sudarytose sutartyje, ir kai verslo subjektas sudaro sutartį su fiziniu asmeniu.

Šiame magistro darbe didžiausias dėmesys yra skiriamas atsakyti į klausimą – kodėl asimetrinio ir hibridinio pobūdžio susitarimai susilaukia tokio prieštaringo įvairių valstybių teismų vertinimo bei ar šios teisingumo išlygos atitinka tarptautinių bei Europos Sąjungos teisės aktų keliamus reikalavimus. Išanalizavus prieštaravimo priežastis ir jų pagrįstumą, paskutinės darbo dalys koncentruojasi į rekomendacijų bei pasiūlymų sutarties šalims pateikimą, į kokius aspektus reikia labiausiai atsižvelgti formuluojant asimetrinio ar hibridinio pobūdžio susitarimus dėl jurisdikcijos, tam, kad jie nebūtų pripažinti negaliojančiais ir nevykdytiniais.

SUMMARY (anglų kalba)

Asymmetric and Hybrid Jurisdiction Clauses

Asymmetric and hybrid jurisdiction clauses, so called *one-sided*, *one-way*, *unilateral*, *non-mutual*, *split*, etc. clauses, are clauses which contain different provisions regarding jurisdiction for each party: when an asymmetric jurisdiction clause is concluded, one of the parties has a right to bring proceeding either in a court or arbitration, meanwhile the other party's right is limited – it can bring proceeding only to the arbitration or only to the court.

Asymmetric and hybrid jurisdiction clauses are widely used in international financial markets when the contract between the borrower and the debtor is concluded. Although usually both parties in such agreements are business entities, asymmetric and hybrid clauses can also be found in a contract concluded between natural persons, or between a natural person and a legal person.

This master's thesis mostly focuses on the question why asymmetric and hybrid jurisdiction clauses are subject to such contradictory judgments from national courts and whether these jurisdiction clauses meet the requirements of international and European Union law. After analysing the reasons for the contradictions and their justification, the last parts of the master's thesis concentrate on providing recommendations and suggestions to the parties of the contract, which aspects need to be taken into account during the formulation of asymmetric or hybrid agreements, so that they would not be found null and void.